

Ammatillisen koulutuksen ilmapuntari

Amis uudistusten keskellä – missä mennään ja miltä tuntuu

Sisällys

1. Johdanto	3
1.1 Oppivelvollisuutta laajentamalla koulutustasoa nostamaan	4
2. Ammatillisen koulutuksen viitekehys, jossa oppivelvollisuuden laajentaminen toteutettiin	11
2.1 Tavoitteena tuottaa ammatillista osaamista, sivistystä ja elinikäistä oppimista	11
2.2 Ammatillisen koulutuksen rahoituksen mittavat leikkaukset	11
2.3 Tutkinon perusteiden ja arvioinnin uudistus	12
2.4 Vuoden 2018 reformi	12
2.5 Opetuksen ja ohjauksen järjestämisessä merkittäviä eroja koulutuksen järjestäjien välillä	14
2.6 Koronaepidemia on heikentänyt hyvinvointia ja tuen saamista	16
3. Jäsenkysely ammatillisille opettajille 2022	18
3.1 Kyselyyn vastanneet	18
3.2 Tulokset	18
3.2.1 Lisää opettajia ja tukea tarvitaan – ”operahasta” tehtävä pysyvä	18
3.2.2 Oppimisen tukea, opetusta ja ohjausta tulee lisätä	22
3.2.3 Oppivelvollisuuden laajentaminen jakoi vastaajien mielipiteitä	24
3.2.4 Hakumenettelyissä, HOKSaamisessa ja oppilaitoksen tietojärjestelmissä vielä kehitettävää	27
3.2.5 Opettajamitoitus vastaajien kärkitavoite kehittämiskohteiden joukossa	28
3.2.6 Kuormitus kasvanut – opettajan työnkuvan muutos ja kasvaneet työtehtävät tulee näkyä työaikasunnittelussa	29
3.2.7 Enemmistö vastaajista kokee opetuksen ja ohjauksen resurssit riittämättömiksi	32
3.2.8 Työpaikalla tapahtuvan oppimisen ohjaamiseen ei riittävästi mahdollisuuksia ja tukea	33
3.2.9 Elokuussa 2022 voimaan tulevista asetusmuutoksista tiedottaminen on takunnut	35
4. Johtopäätökset ja toimenpide-ehdotukset	37
Kuviot ja taulukot	39

AMMATILLISEN KOULUTUKSEN ILMAPUNTARI Amis uudistusten keskellä – missä mennään ja miltä tuntuu

Tekijät:

Vastuuasiantuntija: Eira Bani

Raportin laadintaan osallistuneet: tutkija Vesa Ilves ja korkeakouluharjoittelija Roope Grönroos

1. Johdanto

HELMIKUUSSA 2022 oppivelvollisuuden laajentaminen oli ollut voimassa puoli vuotta. Opetusalan Ammattijärjestö OAJ halusi selvittää jäsenistöltään, kuinka historiallisesti merkittävän uudistuksen toimeenpanon alku oli sujunut, koska uudistus sekä sen nopea toimeenpano oli puhuttanut ja jakanut mielipiteitä. Asiaa selvitettiin teettämällä kysely erikseen perusopetuksen, lukio- ja ammatillisen koulutuksen opettajilla sekä esihenkilöillä.

Oppivelvollisuuden laajentamisen toimeenpanon lisäksi samassa yhteydessä haluttiin kysyä muistakin ajankohtaisista koulutuspoliittisista asioista.

Kyselyihin vastasi parissa viikossa helmikuun lopussa yhteensä noin 3500 perusopetuksen, ammatillisen koulutuksen tai lukion opettajaa tai esihenkilöä. Kyselyiden keskeisiä tuloksia julkaistiin 15.3 tiedotustilaisuudessa¹ ja niitä esiteltiin erikseen muun muassa opetus- ja kulttuuriministeriön virkamiehille.

Kyselyistä haluttiin tehdä myös laajempi raportti, joka olisi kaikkien luettavissa ja hyödynnettävissä. Tässä korvaamattomana apuna toimi korkeakouluharjoittelija.

Eduskunnalle on juuri annettu ensimmäinen lakipaketti korjausesityksistä² oppivelvollisuus uudistukseen. Tällaisia korjausesityksiä usein näin mittavissa uudistuksissa tarvitaan. Näiden OAJ:n tekemien kyselyiden vastauksia toivottavasti hyödynnetään, kun pohditaan seuraavia korjausesityksiä.

Tällä hetkellä käsittelyssä olevassa korjaussarjassa ehdotetaan oppivelvollisuuslain soveltamisalan ulkopuolelle rajattavaksi Suomessa opiskelutarkoituksessa oleskele-

vat, laajennettavaksi 17 vuotta täyttäneiden oppivelvollisten mahdollisuuksia suorittaa oppivelvollisuutta lasten perusopetuksessa, tarkennettavaksi opiskelupaikan osoittamista koskevaa sääntelyä, säädettäväksi oikeus oppivelvollisuuslain mukaisiin majoitus- ja matkakorvauksiin koskemaan myös ajallisesti pitkää koulumatkaa, laajennettavaksi ohjaus- ja valvontavastuussa olevan asuinkunnan tiedonsaantioikeuksia sekä tehtäväksi oppivelvollisuuslakiin eräitä muita teknisuonteisia tarkennuksia. Koulutusta koskevissa laeissa ehdotetaan säädettäväksi opiskelijan eronneeksi katsomisesta tilanteesta, jossa oppivelvollisuuden suorittaminen on keskeytetty toistaiseksi.

Ammatillisesta koulutuksesta annettuun lakiin ehdotetaan lisättäväksi säännös opintonsa aloittavan oppivelvollisen erityisen tuen tarpeen arvioinnista perusopetuksessa tehdyn erityisen tuen päätöksen pohjalta. Vapaasta sivistystyöstä annettuun lakiin lisättäisiin säännös oppivelvollisille suunnatun koulutuksen rahoituksen yhteydessä oppilaitoksen ylläpitäjälle myönnettävästä oppimateriaalilisästä. Valtakunnallisista opinto- ja tutkintorekistereistä annettussa laissa tarkennettaisiin eräitä oppivelvollisuusrekisterin ylläpitoon liittyviä säännöksiä sekä lisättäisiin opiskelijan henkilökohtaiseen osaamisen kehittämissuunnitelmaan kirjatun ammatillisen koulutuksen opetuksen ja ohjauksen tuntimäärän tallentamisvelvoite. Lisäksi tutkintokoulutukseen valmentavasta koulutuksesta annettuun lakiin ehdotetaan lisättäväksi säännös mahdollisuudesta järjestää kyseistä koulutusta valtionosuusrahoitteisena työvoimakoulutuksena.

Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.8.2022.

¹ OAJ:n uutinen 15.3.2022

<https://www.oaj.fi/ajankohtaista/uutiset-ja-tiedotteet/2022/oajn-kysely-oppivelvollisuus uudistus-ei-onnistu-jos-perusopetuksen-oppimisen-tukea-ei-korjata/>

² Hallituksen esitys oppivelvollisuuslain muuttamisesta:

https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/KasittelytiedotValtiopaivaasia/Sivut/HE_54+2022.aspx

1.1 Oppivelvollisuutta laajentamalla koulutustasoa nostamaan

PÄÄMINISTERIN SANNA MARININ hallitusohjelmassa *Osalistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta* keskeisenä tavoitteena on koulutus- ja osaamistason nouseminen kaikilla koulutusasteilla, oppimiserojen kaventuminen ja koulutuksellisen tasa-arvon lisääntyminen. Korkea koulutustaso ja sivistys ovat hyvinvointivaltion ja tasa-arvoisen yhteiskunnan kulmakiviä.

Suomalainen koulutusjärjestelmä sijoittuu kansainvälisessä vertailussa kärkijoukkoon. Tätä menestystä kuitenkin uhkaavat muun muassa eriarvoisuus, oppimiserot ja syrjäytyminen. Koulutustason kasvu on jäämässä alhaisemmaksi aiempiin ikäluokkiin verrattuna ja korkeakoulutettujen osuuden nousu on jäänyt Suomessa OECD-maiden keskiarvoa alhaisemmaksi. Koulutustason nousu on Suomessa pysähtymässä: 1970-luvun lopulla syntyneet ovat jäämässä Suomen kaikkien aikojen koulutetuimmaksi ikäryhmäksi.³ Vuoden 2013 jälkeen nuorten koulutustaso on koulutuksen pituudella mitattuna jopa hieman laskenut.⁴

Koulutustasolla tarkoitetaan perusasteen jälkeen suoritettua korkeinta tutkintoa ja koulutuksen keskimääräistä pituutta. Henkilön tietojen ja taitojen todellisen tason, eli osaamistason, kuten lukutaidon heikkenemisen ja eriarvoisuuskehityksen lisäksi lasten ja nuorten jaksamisen ja mielenterveyden ongelmien lisääntyminen herättävät huolta. Koronapandemia on osaltaan kärjistänyt hyvinvoinnin ja osaamisen eroja oppilaiden ja opiskelijoiden keskuudessa.^{5 6 7}

HALLITUSOHJELMAN *Osaamisen, sivistyksen ja innovaati-*

oiden Suomi -strategisessä kokonaisuudessa linjattiin oppivelvollisuusiän korottamisesta 18 ikävuoteen entisestä 16 vuodesta. Tavoitteena oli, että jokainen peruskoulun päättänyt suorittaa toisen asteen koulutuksen. Nyt 15 prosenttia ikäluokasta jää pelkän peruskoulun varaan eikä suorita toisen asteen tutkintoa. Oppivelvollisuusiän korottamisella halutaan turvata kaikille elämässä ja yhteiskunnassa tarpeellinen perusosaaminen ja sivistys sekä edistää yhdenvertaisia mahdollisuuksia kehittää itseään kykyjensä ja tarpeidensa mukaisesti. Tulevaisuuden osaamisvaatimusten uudelle työvoimalle ennakoidaan olevan huomattavasti korkeammat kuin nykyiselle työvoimalle⁸.

Korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visio 2030 –työssä on sitouduttu korkeakoulutettujen määrän nostamiseen 50 prosenttiin nuorista aikuisista vuoteen 2030 mennessä. Toisen asteen tutkinto on edellytys jatko-opintoihin hakeutumiselle ja korkeakoulututkinnon suorittamiselle.

Samat tavoitteet asetettiin koulutuspoliittisessa selonteossa. Sen mukaan ”Koko nuorten ikäluokka suorittaa toisen asteen tutkinnon, joka avaa ovet jatko-opintoihin ja työelämään. Vähintään 50 prosenttia nuorista aikuisista suorittaa korkeakoulututkinnon. Kaikilla on mahdollisuus kehittää ja uudistaa osaamistaan työuran eri vaiheissa riippumatta taustasta, työpaikasta, asuinpaikasta, elämäntilanteesta tai vammaisuudesta.”⁹

Toisen asteen suorittamisella nähtiin parantuneen työllisyyden ja pidentyneiden työurien lisäksi hyvinvointia ja terveyttä lisäävä sekä syrjäytymisriskiä pienentävä vaikutus. Korkeampi oppivelvollisuusikä lisää koulutukseen osallistumista, kasvattaa työllisyyttä sekä vähentää erilaisten sosiaalietuuksien tarvetta ja nuorisorikollisuutta. Etenkin

³ Tilastokeskus: Tieto & Trendit 2.11.2017, Koulutustason nousu on pysähtymässä.

<https://www.tilastokeskus.fi/tietotrendit/artikkelit/2017/koulutustason-nousu-on-pysahtymassa/>. Haettu 17.2.2022.

Tilastokeskus: Tieto & Trendit 8.2.2022, Koulutustason huima nousu notkahti – suomalaisnuoret enää OECD-maiden keskitasoa.

<https://www.stat.fi/tietotrendit/blogit/2022/koulutustason-huima-nousu-notkahti-suomalaisnuoret-ena-oecd-maiden-keskitasoa/>. Haettu 17.2.2022.

⁵ Kansallinen koulutuksen arviointikeskus Karvi: COVID-19-pandemia, osaamisvaje ja osaamisen eriytyminen. Policy brief 1:2021.

https://karvi.fi/wp-content/uploads/2021/12/KARVI_Policy_brief_O121.pdf. Haettu 4.2.2022.

⁶ Salmela-Aro, K., Upadaya, K., Vinni-Laakso, J. and Hietajärvi, L. (2021), Adolescents' Longitudinal School Engagement and Burnout Before and During COVID-19—The Role of Socio-Emotional Skills. *J Res Adolesc*, 31: 796-807.

<https://doi.org/10.1111/jora.12654>. Haettu 4.2.2022.

⁷ Ikeda, M. and A. Echazarra (2021), "How socio-economics plays into students learning on their own: Clues to COVID-19 learning losses", *PISA in Focus*, No. 114, OECD Publishing, Paris,

<https://doi.org/10.1787/2417eaa1-en>. Haettu 4.2.2022.

⁸ OECD 2020. *Continuous Learning in Working Life in Finland, Getting Skills Right*, OECD Publishing, Paris.

<https://doi.org/10.1787/2ffcffe6-en>. Haettu. 4.2.2022.

⁹ Valtioneuvosto Koulutuspoliittinen selonteko VN 2021

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162995/VN_2021_24.pdf?sequence=1&isAllowed=y Haettu 2.4.2022

heikoimmat oppilaat hyötyvät koulutuksen jatkamisesta eniten.¹⁰ Hallituksen esityksessä uudistusta perusteltiin myös sillä, että vailla perusasteen tutkintoa olevien työttömyys- ja pitkäaikaistyöttömyysaste sekä pienituloisuusaste ovat huomattavasti korkeammat toisen asteen koulutuksen suorittaneisiin verrattuna.¹¹ On selvää, ettei pelkän peruskoulun oppimäärän suorittaminen ole riittävä työelämän osaamistarpeisiin ja yhteiskuntaan osallistumiseksi. Oppivelvollisuuden pidentäminen on sekä inhimillinen että taloudellinen investointi.

Inhimillisenä ja taloudellisenä investointina oppivelvollisuuden laajentamista pitivät myös asiaa selvittäneet tutkijat. He totesivat, että ”oppivelvollisuuden pidentäminen parantaisi nuorten työllisyys- ja tulokehitystä tulevaisuudessa. Julkisen talouden näkökulmasta tämä tarkoittaisi korkeampia verotuloja ja alempia sosiaaliturvamenoja. Nämä fiskaaliset hyödyt todennäköisesti ylittäisivät uudistuksen kustannukset pitkällä aikavälillä, vaikka samalla tehtäisiinkin lisäpanostuksia opinto-ohjaukseen ja erityisopetukseen.”¹²

Koulutus- ja osaamistason nostamisen lisäksi oppivelvollisuuden laajentamisen tavoitteena on oppimiseröjen kaventaminen, koulutuksellisen tasa-arvon lisääminen ja yhdenvertaisten koulutusmahdollisuuksien luominen. Alueellisten, sosioekonomisten ja sukupuolten välisten erojen merkitys oppimisessa ja kouluttautumisessa kasvaa. Vanhempien koulutus, ammatti ja kodin varallisuus vaikuttavat oppimistuloksiin yhä voimakkaammin ja oppilaiden väliset lukutaitoerot olivat vuonna 2018 suuremmat kuin kertaakaan Suomen PISA-tutkimusten historiassa.¹³

Hyvinvoinnin ongelmat eriytyvät koulutustason perusteella ja kasautuvat erityisesti ilman peruskoulun jälkeistä jatkotutkintoa jääneille nuorille. Lisäksi maahanmuuttajien, maahanmuuttajataustaisten, vammaisten ja toimintarajoitteisten sekä muiden haavoittuvassa asemassa olevien osaaminen on muuhun väestöön verrattuna heikompaa. Oppivelvollisuuden laajentamisen tavoitteena on luoda jokaiselle nuorelle yhdenvertaiset mahdollisuudet toisen asteen tutkinnon suorittamiseen ja tarvittavan tuen saamiseen riippumatta opiskelijan asuinpaikasta, sukupuolesta, etnisestä taustasta tai perheen sosioekonomisesta asemasta.

Oppivelvollisuuden laajentaminen teki oppinnoista pääosin maksuttomia

LAAJENNETTU OPPIVELVOLLISUUS astui voimaan vaiheittain 1.1.2021 ja 1.8.2021 sekä uudistuneen valmentavan koulutuksen osalta (TUVA) 1.8.2022. Lakia sovellettiin ensimmäisen kerran niihin oppivelvollisiin, jotka olivat vuoden 2021 keväänä perusopetuksen 9. luokalla (pääosin vuonna 2005 syntyneet). Heille tuli hakuvelvollisuus toisen asteen tai nivelvaiheen koulutukseen 1.1.2021 ja kunnalle ohjausvelvollisuus. Uutena oppivelvollisuutta saattoi suorittaa myös kansanopistojen oppivelvollisille suunnatussa koulutuksessa. Tästä ikäluokasta alkaen oppivelvollisuuden laajentaminen koskee kaikkia peruskoulusta toiselle asteelle siirtyviä nuoria. Oppivelvollisuus päättyy, kun nuori täyttää 18 vuotta tai kun hän tätä ennen suorittaa toisen asteen tutkinnon, eli ylioppilastutkinnon tai ammatillisen tutkinnon. Toisen asteen opinnot tulivat oppivelvollisuuden laajennuksen myötä maksuttomiksi 1.8.2021 oppivelvollisille. Oikeus maksuttomuuteen kestää sen kalenterivuoden loppuun saakka, jona henkilö täyttää 20 vuotta. Maksuttomia ovat:

- ▶ opetus (nykyisinkin maksutonta)
- ▶ päivittäinen ruokailu (nykyisinkin maksutonta)
- ▶ opetuksessa tarvittavat oppikirjat ja muut materiaalit
- ▶ opetuksessa tarvittavat työvälineet, -asut ja -aineet
- ▶ lukion oppimäärän päätteeksi suoritettavan ylioppilastutkinnon suorittamiseksi edellytettävät 5 koetta sekä niiden osalta hylättyjen kokeiden uusiminen
- ▶ vähintään seitsemän kilometrin pituiset koulumatkat korvataan koulumatkatukilain mukaisesti
- ▶ joissakin erityistapauksissa myös majoitus- ja matkakustannukset (matka lähimpään oppilaitokseen yli 100 km).

Erityistä harrastuneisuutta painottavissa koulutuksissa tarvittavat henkilökohtaiset välineet, kuten soittimet ja urheiluvälineet, joita opiskelija käyttää myös muutoin kuin opetuksen yhteydessä, jäisivät edelleen opiskelijan itsensä maksettaviksi. Myös opintoja täydentävistä vapaaehtoisista opintoretkestä, vierailuista, tapahtumista ja muista vastaavista toiminnoista voidaan periä kohtuullisia maksuja. Koulutuksen järjestäjä voi siis järjestää esimerkiksi kansainvälistymiseen liittyviä ulkomaanmatkoja, joiden

¹⁰ Seuri, A., Uusitalo, R. & Viratinen, H. 2017. Pitäisikö oppivelvollisuusikä nostaa 18 vuoteen? Talouspolitiikan arviointineuvosto. https://www.talouspolitiikanarviointineuvosto.fi/wordpress/wp-content/uploads/2018/01/Seuri_Uusitalo_Viratenen_2018.pdf. Haettu 4.2.2022.

¹¹ HE 173/2020. Hallituksen esitys eduskunnalle oppivelvollisuuslaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

¹² Pitäisikö oppivelvollisuusikä nostaa 18 vuoteen? https://www.talouspolitiikanarviointineuvosto.fi/wordpress/wp-content/uploads/2018/01/Seuri_Uusitalo_Viratenen_2018.pdf Haettu 2.4.2022

¹³ OECD PISA 2018 Finland, https://www.oecd.org/pisa/publications/PISA2018_CN_FIN.pdf. Haettu 27.1.2022.

matka- ja majoituskustannuksista opiskelija vastaa itse. Maksuja voidaan periä vain sellaisista toiminnoista, jotka ovat opiskelijalle täysin vapaaehtoisia. Opetuksen tulee aina olla maksutonta.¹⁴

Koulutuksen järjestäjä voi tarjota tarpeelliset oppivälineet opiskelijoiden käyttöön parhaaksi katsomallaan tavalla. Maksuttomuudella varmistetaan jokaisen nuoren yhdenvertaiset mahdollisuudet kouluttautumiseen. Koulutuksen järjestäjä saa edelleen tarjota maksuttomuuden myös laajemminkin eli myös muille kuin siihen oikeutetuille opiskelijoille sekä pidemmäksi ajaksi kuin lailla säädettiin.

Uudistus lisäsi oppivelvollisten oikeutta saada ohjausta ja järjestäjän seurantavastuuta

YHDENVERTAISTEN KOULUTUSMAHDOLLISUUKSIEN toteutuminen vaatii riittävää ja laadukasta ohjausta. Jokaiselle nuorelle on turvattava riittävän vankka perusosaaminen saumattoman opintopolun luomiseksi ja toisen asteen tutkinnon suorittamiseksi. Riittävällä opetuksella ja ohjauksella nuorille tulee luoda tarvittava osaaminen myös jatko-opintoihin ja työelämään. Opinto-ohjauksen tavoitteena on jokaiselle nuorelle sopivan, henkilökohtaisen opintopolun löytäminen. Lisäksi opinto-ohjauksella tuetaan koulutukseen kiinnittymistä, toisen asteen suorittamista ja jatko-opintoihin tai työelämään siirtymistä. Ohjauksella tuetaan nuorten henkilökohtaisten oppimispolkujen rakentamista.

Tärkeää on, että opinnot edistyvät ja tutkinto suoritetaan loppuun ja samalla huomioidaan nuoren yksilölliset edellytykset ja tavoitteet sekä opetuksen, ohjauksen ja tuen tarve. Perusopetuksen vahvistaminen, oppilaan- ja opinto-ohjauksen laadukas toteutuminen ja tuen riittävyys ovat ratkaisevassa asemassa oppivelvollisuus uudistuksen tavoitteiden toteutumisen kannalta. Moni nuori tarvitsee lisätietoa, ohjausta ja tukea peruskoulun jälkeisiin opintoihin liittyen. Esimerkiksi ammatillisen koulutuksen keskeyttämisen pohtimiseen vaikuttaa merkittävästi se, ettei opinnot tunnetaan kiinnostavilta tai henkilökohtaisesti mielekkäiltä.¹⁵

Oppivelvollisuuden laajentaminen lisää oppilaanohjaukseen sekä valvontavastuuseen liittyviä tehtäviä. Uudistuksen myötä perusopetuksen 8–9-luokkalaisilla on oikeus saada tehostettua henkilökohtaista oppilaanohjausta. Sitä annetaan oppilaille, jotka tarvitsevat lisätukea jatko-opintoihin hakeutumiseen. Opinto-ohjaaja arvioi tarpeen oppilaskohteisesti. Tekijöitä, joiden perusteella annetaan tehostettua henkilökohtaista oppilaanohjausta voivat olla esimerkiksi oppilaan terveydentila, sosiaaliset syyt, oma kokemus ohjauksen tarpeesta, oppimaan oppimisen ongelmat, koulunkäyntiin suhtautuminen ja vuorovaikutusvalmiudet. Tehostetussa henkilökohtaisessa oppilaanohjauksessa annetaan oppilaalle henkilökohtaista ohjausta, pienryhmäohjausta sekä tehostetaan työelämään ja koulutukseen tutustumista. Tästä ohjauksesta laaditaan henkilökohtainen jatko-opintosuunnitelma.¹⁶

Kunnat ovat saaneet syksystä 2021 alkaen korotettua valtionosuutta, joka on tarkoitus kohdentaa tehostettuun henkilökohtaiseen oppilaanohjaukseen. Tehostetun oppilaanohjauksen toimeenpanoon varattu valtionosuus perustuu arvioon (HE 1773/2020 vp, 92), jonka mukaan 1/6 oppilaista tarvitsee tehostettua oppilaanohjausta. Lisäohjauksen tarpeen arvioidaan olevan keskimäärin 10 tuntia oppilasta kohden.¹⁷

Vuonna 2017 toisen asteen opintonsa aloittaneista huomattavan suuri määrä, noin 4200 opiskelijaa, eli 5,7 prosenttia kaikista opiskelun aloittaneista keskeytti tutkintoon johtavan koulutuksen kokonaan ennen toisen lukuvuoden alkamista. Keskeyttäneiden suuri lukumäärä korostaa nuorten tarvetta saada henkilökohtaista ohjausta ja tukea opintopolkunsuunnitteluun. Oppivelvollisuuden laajennus on huomattavasti vähentänyt perusopetuksen jälkeen vailla opiskelupaikkaa jääneiden lukumäärää. Syksyllä 2020 perusopetuksen päättäneitä oli yhteensä 58 852 ja ilman opiskelupaikkaa jääneitä 2708. Oppivelvollisuuden laajentamisen jälkeen syksyllä 2021 perusopetuksen päättäneitä oli 59 467. Vailla opiskelupaikkaa olevien lukumäärä oli tipunut 664 nuoreen.¹⁸

¹⁴ OKM Kysymyksiä ja vastauksia oppivelvollisuudesta <https://okm.fi/kysymyksiä-ja-vastauksia-oppivelvollisuudesta> Haettu 31.3.2022

¹⁵ Sakki ry (2019) Amisbarometri. <https://sakki.fi/amisbarometri/d-opintojen-edistymisen-ja-kiinnittyminen-opintoihin-amisbarometri-2019/> Haettu 29.3.2022.

¹⁶ OPH <https://www.opi.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/tehostettu-henkilokohtainen-oppilaanohjaus> Haettu 14.2.2022

¹⁷ OPH <https://www.opi.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/tehostettu-henkilokohtainen-oppilaanohjaus> Haettu 14.2.2022

¹⁸ OPH https://www.opi.fi/sites/default/files/documents/OPH_oppivelvollisuus_marraskuu2021.pdf. Haettu 27.1.2022.

Ohjaus- ja valvontavastuu toteutuu ”saattaen vaihtaan”-periaatteella. Yhden tahon ohjaus- ja valvontavastuu päättyy vasta silloin, kun toisen tahon ohjaus- ja valvontavastuu alkaa. Koulutuksen järjestäjän ohjaus- ja valvontavastuu vahvistui näin myös perusopetuksen ja toisen asteen nivelvaiheessa. Lisäksi toisella asteella koulutuksen keskeyttämisen uhatessa on koulutuksen järjestäjälle nyt säädetty velvollisuus kohdentaa opiskelijalle enemmän ohjausta, opetusta ja tukea. Tiiviimmällä yhteistyöllä perusasteen ja toiseen asteen välillä sekä vahvistuneella ohjaus- ja valvontavastuulla halutaan varmistaa saumattoman opintopolun toteutuminen ja toisen asteen tutkinnon suorittaminen jokaiselle nuorelle. Lukion ja ammatillisen koulutuksen järjestäjät sekä kansanopistot ohjaavat ja seuraavat opiskelijan etenemistä opinnoissa ja ilmoittavat myös huoltajalle, mikäli opinnot eivät edisty suunnitellusti tai opiskelija ei osallistu opetukseen. Koulutuksen järjestäjällä on aiempaa vahvempi velvoite seurata oppilaan tai opiskelijan poissaoloja ja opintojen edistymistä sekä tiedottaa huoltajille poissaoloista ja puutteellisesta edistymisestä opinnoissa. Keskeyttämistilanteissa tai -aikomuksissa koulutuksen järjestäjän tulee selvittää vaihtoehtoja opintojen suorittamiseen. Tarvittaessa oppivelvollinen ohjataan tarkoituksenmukaisten palveluiden piiriin. Koulutuksen järjestäjällä on myös oikeus tehdä päätös opiskeluoikeuden menettämisestä, jos oppivelvollinen ei kuukauteen osallistu opetukseen.

Asuinkunta ottaa kopin kaikista sille ilmoitetuista oppivelvollisista, joilla ei ole opiskelupaikkaa. Sen tehtävänä on varmistaa koulukuntoisuus, tarvittava tuki ja löytää kahden kuukauden aikana opiskelupaikka. Mikäli opiskelupaikkaa ei löydy osoittaa kunta oppivelvollisen 1.8.2022 jälkeen tutkintoon valmentavaan koulutukseen (TUVA) tai TELMA opintoihin.

Lisäksi ammatilliseen koulutukseen tulee 1.8.2022 voimaan asetus, jonka perusteella opiskelijalla on oikeus saada vähintään 12 tuntia opetusta ja ohjausta yhtä osaamispistettä kohti. Asetuksen mukaan opetuksen ja ohjauksen määrän arvioinnissa lähtökohtana käytettävä tarvittava opetuksen ja ohjauksen määrä on vähintään 12 tuntia osaamispistettä kohti, jos ammatillista perustutkintoa suorittavalla opiskeli-

jalla ei ole tutkinnon osan tai yhteisen tutkinnon osan osa-alueen suorittamiseksi tarvittavaa aiemmin hankittua osaamista. Asetusta sovelletaan perustutkintokoulutuksessa tutkinnon osan tai yhteisen tutkinnon osan osa-alueen opetuksen ja ohjauksen määrän arvioinnissa. Asetuksen tavoitteena on vahvistaa opiskelijan oikeutta saada opetusta ja ohjausta sekä yhtenäistää henkilökohtaisen osaamisen kehittämissuunnitelman yhteydessä käytettäviä opetuksen ja ohjauksen määrän arvioinnin menettelyitä. Tavoitteena on, että osaamisen hankkimisen suunnittelun yhteydessä koulutuksen järjestäjän tulee nykyistä tarkemmin arvioida kunkin opiskelijan opetuksen ja ohjauksen tarve sekä määrä eri oppimisympäristöissä. Tavoitteena on myös varmistaa, että perustutkinto-opiskelijat saavat riittävän määrän opetusta ja ohjausta kullekin opiskelijalle tarkoituksenmukaisessa oppimisympäristössä. Erityisesti oppivelvollisten opiskelijoiden osalta on tärkeää, että he saavat riittävän määrän oppilaitoksessa toteutettavaa opetusta. Tuntimäärä voi joustaa molempiin suuntiin opiskelijan tilanteesta riippuen.¹⁹

Ammatillisessa koulutuksessa vastuu opintojen alkuvaiheen ohjauksesta kuuluu pääsääntöisesti ryhmänohjaajille (nimike vaihtelee koulutuksen järjestäjittäin). Syksyllä 2022 astuu voimaan asetus, jonka perusteella opiskelijalla on oikeus saada vähintään 12 tuntia (1 h = 60 min.) opetusta ja ohjausta yhtä osaamispistettä kohti, mikä vahvistaa opiskelijoiden oikeutta laadukkaaseen opetukseen. Vähimmäistuntimäärä voi kuitenkin joustaa sekä alas- että ylöspäin opiskelijan valmiuksista ja tarpeista riippuen. Vähimmäistuntimäärän perusteella opettaja ja opiskelija arvioivat opiskelijakohtaisen ohjauksen ja opetuksen määrän, joka kirjataan opiskelijan osaamisen kehittämissuunnitelmaan eli HOKSiin. Opetus- ja kulttuuriministeriö on tehnyt ohjeistuksen UKK- sivun loppuun siitä, mitä tämä asetuksen 10 a § tarkoittaa ja miten sitä sovelletaan.²⁰

OAJ tuki järjestäjiä uusien velvoitteiden määrän selvittämisessä

OAJ KEHITTI oppivelvollisuuslaskurin, jolla opetuksen tai koulutuksen järjestäjä voi selvittää paljonko uudistusta teh-

¹⁹ OKM kysymyksiä ja vastauksia oppivelvollisuudesta
<https://okm.fi/kysymyksia-ja-vastauksia-oppivelvollisuudesta> Haettu 2.4.2022

²⁰ <https://okm.fi/kysymyksia-ja-vastauksia-oppivelvollisuudesta> Haettu 24.4.2022

täessä laskennallisesti opetuksen tai koulutuksen järjestäjän velvollisuuksia esimerkiksi oppilaan- tai opinto-ohjauksen antamisen osalta lisättiin ja kuinka paljon rahoitusta siihen uudistuksessa kohdennettiin.²¹

Oppivelvollisuuden laajentamisen keskeiset muutokset ammatilliselle opettajalle

OPPIVELVOLLISUUTTA LAAJENNETTAESSA opiskelijat otetaan ammatilliseen koulutukseen samalla periaatteella kuin ennenkin yhteishaun ja jatkuvan haun kautta. Koulutuksen järjestäjä päättää opiskelijaksi ottamisen periaatteista ja toteutuksesta. Oppivelvollinen opiskelija on siihen asti, kunnes hän täyttää 18 vuotta.

Koulutuksen järjestäjän eli käytännössä opettajan ohjaus ja valvontavastuu oppivelvollisesta alkaa siitä, kun opiskelija tosiasiallisesti aloittaa opintonsa koulutuksen järjestäjän oppilaitoksessa opiskelijana. Pelkkä opiskelupaikan vastaanottaminen ei riitä vielä synnyttämään ohjaus- ja valvontavastuuta. Jos opiskelija siirtyy toiseen oppilaitokseen tai vaihtaa koulutusmuotoa, ammatillisen koulutuksen järjestäjän valvonta- ja ohjausvastuu jatkuu, kunnes oppivelvollinen aloittaa opintonsa uudessa oppilaitoksessa.

Uudistuksen myötä oppimateriaalien ja opiskelussa tarvittavien välineiden ja laitteiden hankintavastuu siirtyy koulutuksen järjestäjälle. Koulutuksen järjestäjä päättää, miten materiaalit hankitaan ja mahdollisesta yhteistyöstä niiden hankinnassa. Koulutuksen järjestäjille on kohdennettu materiaalien hankintaan rahoitusta, joka pohjaa kustannusten kartoitukseen vuonna 2019. Erilaiset käytännöt ja toimintamallit ovat mahdollisia, koska tilanteet vaihtelevat eri koulutuksen järjestäjien kesken. Koulutuksen järjestäjälle säädettiin myös opetushenkilöstön kuulemisvelvoite ennen oppimateriaalien sekä työvälineiden, -asujen ja -aineiden hankintaa. Oppimateriaalien ja välineiden hankintaan uudistukseen varatusta rahoituksesta kohdennettiin yhteensä 6,2 miljoonaa euroa. Tämä on tarkoitettu uusiin kuluihin, joita maksuttomuus aiheuttaa (esimerkiksi ICT-tuki, hankintojen järjestäminen ja hallinnointi, kierrätys). Paikallisesti on arvioitava, mistä lisätyötä muodostuu ja lisätyö on korvattava.

Opiskelijan tulee osallistua henkilökohtaisen osaamisen

kehittämissuunnitelman mukaisesti opetukseen sekä näyttöihin ja muuhun osaamisen osoittamiseen, jollei hänen poissaololleen ole perusteltua syytä. Tämä velvoite on ollut voimassa jo aiemmin. Nyt koulutuksen järjestäjän on lisäksi seurattava oppivelvollisen opintojen edistymistä. Käytännössä opettaja on se, jonka on seurattava oppivelvollisen ja muiden opiskelijoiden opetukseen osallistumista sekä opintojen etenemistä. Poissaoloista ja opintojen puutteellisesta edistymisestä tulee jatkossa tiedottaa oppivelvollisen huoltajalle, jotta huoltaja voi osaltaan valvoa oppivelvollisuuden suorittamista. Huoltajalla on valvontavastuu oppivelvollisen opintojen suorittamisesta perusopetuksen tapaan. Opettajilla on oltava selkeä ohjeistus, milloin ja miten oppilaan poissaoloista ja opintojen etenemisessä olevista haasteista ilmoitetaan huoltajalle ja mitä toimenpiteitä opettajalta asiassa muutoin odotetaan.

Jos oppivelvollinen on aikeissa keskeyttää opintonsa, koulutuksen järjestäjän on selvitettävä yhdessä oppivelvollisen ja hänen huoltajansa mahdollisuudet suorittaa opintoja muussa oppimisympäristössä tai hakeutua muuhun koulutukseen. Tarvittaessa vaihtoehdot selvitetään yhteistyössä toisen koulutuksen järjestäjän kanssa. Käytännössä opettaja, erityisopettaja ja opo selvittävät näitä mahdollisuuksia. Koulutuksen järjestäjän on myös selvitettävä oppivelvollisen saamien koulutuksen järjestäjän tukitoimien riittävyys. Käytännössä opettajan tehtävänä on opiskelijan kanssa arvioida, tarvitseeko opiskelija tukea opintoihinsa ja kertoa tarvittavista tukimuodoista rehtorille/esimiehelle, jotta koulutuksen järjestäjältä saadaan tuen toteuttamiseen riittävät resurssit. Tarvittaessa koulutuksen järjestäjän on ohjattava oppivelvollinen hakeutumaan muiden tarkoituksenmukaisten palveluiden piiriin. Tässä keskeinen ohjausvastuu on opettajan lisäksi opiskeluhuollon ammattihenkilöillä.

Keskeyttämisuhkatilanteessa oppivelvollisella on myös oikeus saada lisää opinto-ohjausta. Oppivelvollisuuden laajentamiseen kohdennetusta rahoituksesta ammatillisen koulutuksen rahoitusta lisättiin tämän johdosta 5,8 miljoonaa euroa. Tämä velvoite on otettava huomioon opinto-ohjaajien työajan resursoinnissa, ja se voi edellyttää lisäkrytoiteja opinto-ohjaukseen.

Jos oppivelvollinen ei kuukauteen osallistu opetukseen, katsotaan hänen menettäneen opiskeluoikeutensa. Koulutuksen järjestäjän pitää päättää, kenellä on oikeus tehdä

²¹ Oppivelvollisuuslaskuri
https://oaj-my.sharepoint.com/:x:/g/personal/risto-matti_alanko_oaj_fi/ESONLWZWyPRLjB5yGvXz8UBGUUIPF_gBNkPCP6mNdhI8w?rttime=HgTfQACO2Ug Haettu 2.4.2022

päätös opiskeluoikeuden menettämisestä eli erottaa opiskelija. Samalla sen on päätettävä

- ▶ kenen tulee ennen oppivelvollisen eronneeksi katso- mista ilmoittaa oppivelvolliselle sekä hänen huoltajal- leen, että oppivelvollinen voidaan katsoa eronneeksi, mikäli hän ei osallistu opetukseen
- ▶ kenen on selvitettävä ennen päätöksen tekemistä, onko oppivelvollinen aloittanut opinnot jossakin muualla
- ▶ kenen on ilmoitettava oppivelvollisuuden suorittamisen keskeyttäneen oppivelvollisen yksilöinti- ja yhteystiedot oppivelvollisen asuinkunnalle sekä ilmoitettava oppivel- vollisuuden suorittamisen keskeyttämisestä huoltajalle

Oppivelvollinen voidaan erottaa myös kurinpidollisista syistä jatkossa enintään kolmeksi kuukaudeksi. Tästä voi päättää vain monijäseninen toimielin. Koulutuksen järjestäjän tulee myös päättää, kenellä on velvollisuus tällöin yhdessä oppivel- vollisen ja tämän huoltajan kanssa laatia suunnitelma oppi- velvollisuuden suorittamisesta erottamisen aikana. Opiskeli- jalla on erottamisen aikana oikeus saada sellaista opetusta ja ohjausta, joka mahdollistaa opintojen etenemisen suunnitel- man mukaisesti. Opiskelijalla on myös oikeus oppilas- ja opis- keluhuollon palveluihin. Jos oppivelvollinen ilman perusteltua syytä ei osallistu tämän suunnitelman laadintaan tai ei noudata riittävästi suunnitelmaa, voidaan opiskelija katsoa eronneeksi.

Koulutuksen järjestäjän on päätettävä tältä osin

- ▶ kenellä on toimivalta tehdä erottamispäätös
- ▶ kenen tulee ennen oppivelvollisen eronneeksi katso- mista ilmoittaa oppivelvolliselle sekä hänen huoltajal- leen, että oppivelvollinen voidaan katsoa eronneeksi, mikäli hän ei osallistu suunnitelman laadintaan tai noudata suunnitelmaa riittävästi
- ▶ kenen on selvitettävä ennen päätöksen tekemistä, onko oppivelvollinen aloittanut opinnot jossakin muualla
- ▶ kenen on ilmoitettava erotetun oppivelvollisen yksi- löinti- ja yhteystiedot oppivelvollisen asuinkunnalle sekä ilmoitettava oppivelvollisuuden suorittamisen keskeyttämisestä huoltajalle

Koska oppivelvollisuus ei tarkoita koulupakkoa, opintoja on voitava suorittaa koulutukseen osallistumatta. Tämä vas- taa perusopetuksessa olevaa käytäntöä, josta on totutusti puhuttu kotiopetuksena. Ammatillisessa koulutuksessa

tämä tarkoittaa sitä, että oppivelvollinen vastaa itse osaa- misen hankkimisesta sekä siihen liittyvistä kustannuksista. Oppivelvollisella on kuitenkin velvollisuus osoittaa, että hän on oppinut asioita ja etenee oppivelvollisuutensa suoritta- misessa. Tämä tapahtuu osallistumalla näyttöön.

Oppivelvollisen on otettava yhteyttä ammatilliseen oppilai- tokseen, jossa hän haluaa näytön suorittaa, ja hänelle laadi- taan henkilökohtainen osaamisen kehittämissuunnitelma HOKS. Näytöt vastaanottava koulutuksen järjestäjä on oppi- velvollisuuslain mukaisessa ohjaus- ja valvontavastuussa oppivelvollisuuden suorittamisesta, vaikka oppivelvollinen ei ole siellä varsinaisena opiskelijana. Näytön suorittamis- oikeus on tutkinnon osan suorittamisesta ja arvioinnista vastaavan koulutuksen järjestäjän harkinnassa.

Näyttöä suorittavalla oppivelvollisella on oikeus saada ope- tushenkilöstön tukea HOKSin laadinnassa. Siinä suunnitel- laan opintojen eteneminen näyttöjen osalta. Näytöt järjes- tetään vastaavasti kuin muidenkin opiskelijoiden näytöt.

Uudeksi ohjaustoimeksi tuli perustutkinnon suorittaneille jälkiohjaus jatko-opintoon hakeneille ja ilman paikkaa jää- neille. Opiskelijalla on oikeus saada ohjausta jatko-opin- toihin hakeutumisessa tutkinnon suorittamisvuotta seu- raavan vuoden loppuun. Ohjauksen antaa se koulutuksen järjestäjä, jonka oppilaitoksessa tutkinto on suoritettu. Jäl- kiohjausta annetaan henkilön pyynnöstä, jos henkilö on hakeutunut ammattikorkeakouluun tai yliopistoon, mutta ei ole saanut opiskelupaikkaa. Jos tutkinnon suorittaneen tavoitteena on siirtyä työelämään, hän saa tarvitsemaansa ohjausta TE-toimistoista ja ohjaamoista. Tällöin hänellä ei ole oikeutta jälkiohjaukseen. Ammatillisen koulutuksen rahoitusta lisättiin uuden jälkiohjausvelvoitteen johdosta 0,2 miljoonaa euroa. Uusi velvoite on otettava huomioon opinto-ohjaajien työajan resursoinnissa, ja se voi edellyt- tää lisärekrytointeja opinto-ohjaukseen.

Kehittämishjelmia tukemaan oppivelvollisuuden toimeenpanoa

OSANA OPPIVELVOLLISUUDEN laajentamista toteutetaan vuosina 2020–2022 opinto-ohjauksen kehittämishjelma perusopetuksessa, ammatillisessa koulutuksessa ja lukio- koulutuksessa.²² Perusopetukseen luotiin Oikeus oppia

²² OKM: Oikeus oppia – tasa-arvoinen alku opintopolulle. Perusopetuksen laadun ja tasa-arvon kehittämishjelma 2020–2022. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-664-5>. Haettu 25.2.2022.

-kehittämishjelma, jonka tavoitteena on opinto-ohjauksen toteutumisen ja laadun sekä peruskoulusta toiselle asteelle ulottuvan jatkumon vahvistaminen. Ohjelma pyrkii myös etsimään tehokkaita toimenpiteitä eriarvoistumiskehityksen pysäyttämiseksi ja oppimiseröjen kaventamiseksi. Toimenpiteet ovat keskeisessä asemassa siinä, että ikäluokan jokainen oppilas saadaan tuetuksi jatkamaan opintojaan ja suorittamaan toisen asteen tutkinto loppuun.²³

Ammatilliseen koulutuksen perustettiin ammatillisen koulutuksen laatua ja tasa-arvoa parantava Oikeus osata -kehittämishjelma, joka varmistaa osaltaan, että kaikki ammatillisessa koulutuksessa opiskelevat saavat vankan ammattiosaamisen ja hyvät perustaidot työtä, elämää ja elinikäistä oppimista varten. Ammatillisen koulutuksen laadun ja tasa-arvon kehittämishjelmassa on neljä laajaa toimenpidekokonaisuutta:²⁴

1. oppimisen edellytysten ja oppimistulosten parantaminen
2. hyvinvoinnin, yhteisöllisyyden ja osallisuuden vahvistaminen
3. toimintakulttuurin uudistamisen ja sen johtamisen tuki
4. kyky vastata toimintaympäristön muutoksiin.

OAJ:n ehdotus oppivelvollisuusmalliksi poikkesi säädetystä mallista

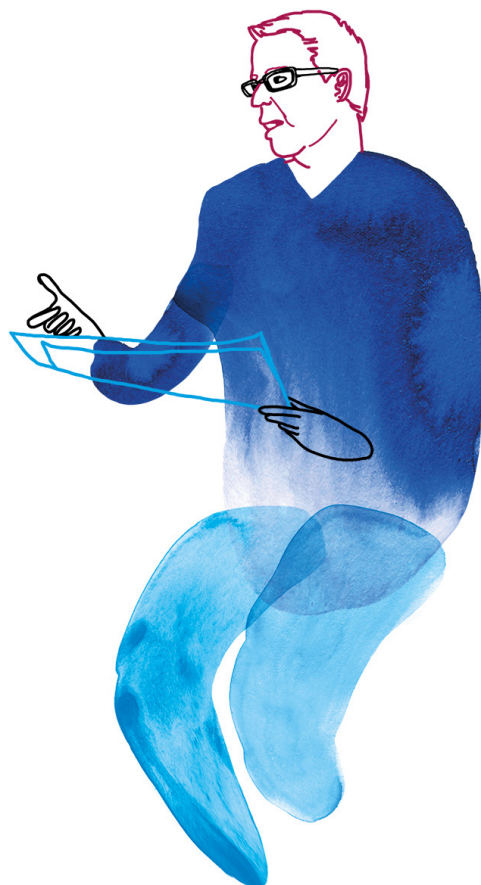
OAJ TEKI oman ehdotuksensa oppivelvollisuusmuutukseksi ja painotti omassa oppivelvollisuusmallissaan²⁵ ettei oppivelvollisuuden laajentaminen vain loppupäästä riitä haluttuihin tavoitteisiin, vaan koko koulupolkua tulisi uudistaa.

Toiselle asteelle OAJ:n oppivelvollisuusmalli sisälsi opettajamitoituksen, PD-raham (positiivinen erityiskohtelu), tukiopetuksen ja joustavuutta. Toiselle asteelle olisi voinut siirtyä joustavasti sen jälkeen, kun perusopetuksen oppimäärä on saavutettu. Lisäksi ammatilliseen koulutukseen vaadittiin opiskelijoille oikeutta saada osa-aikaista erityisopetusta.

Mallissa oppivelvollisuuteen sisältyvä päätoiminen opiskelu olisi ollut maksutonta sen lukuvuoden loppuun, jona nuori täyttää 18–19 vuotta.

Myös OAJ esitti asuinkunnalle velvollisuutta järjestää opiskelupaikka niille nuorille, jotka eivät saa opiskelupaikkaa. Opiskelijan luvattomista poissaoloista olisi oppilaitoksen pitänyt siirtää tieto asuinkunnan nimeämälle taholle, jonka tehtävänä olisi ollut ryhtyä toimiin, joilla saadaan opiskelija takaisin opintojen pariin.

OAJ edellytti koko uudistuksen ajan⁷, että uudistuksen kustannukset on korvattava täysin uudella rahoituksella. Samoin vaadittiin, ettei oppivelvollisuusmuutos jää vain veloitteeksi suorittaa toisen asteen tutkinto, vaan oppivelvollisuuden laajentamisen ohella koko koulutuspolkua uudistetaan ja vahvistetaan. Tuen ja ohjauksen riittävä saatavuus ja laatu ovat edellytys oppivelvollisuuden ja toisen asteen tutkinnon suorittamiselle ja yhdenvertaisuuden toteuttamiselle. Samaa painotti myös eduskunta vastauksessaan hallituksen esitykseen²⁶.

²³ OAJ:n lausunto Opetus- ja kulttuuriministeriölle 9.6.2020

²⁴ OKM <https://okm.fi/oikeusosata> Haettu 14.2022

²⁵ OA 2018J: Opintopolku uusiksi! OAJ:n oppivelvollisuusmalli sekä <https://www.oaj.fi/politiikassa/oppivelvollisuuden-laajentaminen/> Lataa OAJ:n kannat kokonaisuudessaan (Word)

²⁶ Eduskunnan vastaus EV 218/2020 vp

2. Ammatillisen koulutuksen viitekehys, jossa oppivelvollisuuden laajentaminen toteutettiin

2.1 Tavoitteena tuottaa ammatillista osaamista, sivistystä ja elinikäistä oppimista

AMMATILLISEN KOULUTUKSEN tavoitteena on kehittää opiskelijan ammatillista osaamista sekä kasvua sivistyneeksi ihmiseksi ja yhteiskunnan jäseneksi. Ammatillinen koulutus kehittää työelämää ja vastaa sen osaamistarpeisiin, edistää yrittäjyyttä ja tukee elinikäistä oppimista. Ammatillinen koulutus antaa myös kelpoisuuden jatko-opintoihin korkeakoulussa.²⁷

Perusopetuksen päättäneistä oppilaista noin joka toinen hakeutuu opiskelemaan ammatilliseen koulutukseen. Ammatilliseen koulutukseen hakeudutaan yhteishaun tai jatkuvan haun kautta. Jatkuva haku mahdollistaa joustavan ympärivuotisen haun ammatilliseen koulutukseen.²⁸ Kasvava määrä ei-oppivelvollisia hakijoita hakeutuu ammatilliseen koulutukseen sekä tutkinto-opiskelijoiksi että täydentämään osaamistaan tutkinnon osia tai pienempiä osaamiskokonaisuuksia suorittamalla. Laajennettua oppivelvollisuutta voi suorittaa ammatillisessa koulutuksessa esimerkiksi opiskellen perus- tai ammattitutkintoa tai koulutuksen järjestäjän mahdollisesti tarjoamaa nivelvaiheen koulutusta.

Ammatillisten tutkintojen ja ammatillisen koulutuksen tarkoituksena on kohottaa ja ylläpitää väestön ammatillista osaamista, antaa mahdollisuus ammattitaidon osoittamiseen sen hankkimistavasta riippumatta, kehittää työ- ja elinkeinoelämää ja vastata sen osaamistarpeisiin, edistää työllisyyttä, antaa valmiuksia yrittäjyyteen ja työ- ja toimintakyvyn jatkuvaan ylläpitoon sekä tukea elinikäistä oppimista ja ammatillista kasvua. Ammatillisen koulutuksen

tarkoituksena on lisäksi edistää tutkintojen tai niiden osien suorittamista.

Ammatillisen koulutuksen tavoitteena on tukea opiskelijoiden kehitystä hyväksi, tasapainoisiksi ja sivistyneiksi ihmisiksi ja yhteiskunnan jäseniksi sekä antaa opiskelijoille jatko-opintovalmiuksien, ammatillisen kehittymisen, harastusten sekä persoonallisuuden monipuolisen kehittämisen kannalta tarpeellisia tietoja ja taitoja.²⁹

Ammatillisessa koulutuksessa voi suorittaa ammatillisen perustutkinnon, ammattitutkinnon ja erikoisammattitutkinnon. Yhtä aikaa ammatillista tutkintoa suorittaessa opiskelijan on mahdollista myös suorittaa ylioppilastutkinto ja/tai lukion oppimäärä yhteistyössä lukion kanssa.

2.2 Ammatillisen koulutuksen rahoituksen mittavat leikkaukset

AMMATILLISEN KOULUTUKSEN rahoitusta muutettiin 2018 painottamaan toiminnan vaikuttavuutta ja tehokkuutta. Tavoitteena oli vuoteen 2022 mennessä kehittää rahoitusta siten, että puolet laskennallisesta rahoituksesta koostuisi opiskelijavuosiin pohjautuvasta perusrahoituksesta, 35 prosenttia suoritusrahoituksesta, joka perustuu suoritettuihin tutkintoihin ja niiden osiin, ja loput 15 prosenttia vaikuttavuusrahoituksesta, joka perustuu työllistymiseen ja jatko-opinnoissa aloittamiseen.

Rahoitus kuitenkin päädyttiin ”jäädyttämään” vuoden 2020 tasolle hallituksen esityksestä³⁰. Perusrahoituksen osuus on tällä hetkellä 70 prosenttia, suoritusrahoituksen osuus 20 prosenttia ja vaikuttavuusrahoituksen osuus 10 prosent-

²⁷ OPH: Ammatillinen koulutus. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/ammattillinen-koulutus>. Haettu 31.1.2022.

²⁸ OPH: Ammatillinen koulutus Suomessa. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/ammattillinen-koulutus-suomessa>. Haettu 31.1.2022.

²⁹ Laki ammatillisesti koulutuksesta. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2017/20170531>. Haettu 22.3.20122.

³⁰ HE 174/2020: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ammatillisesti koulutuksesta annetun lain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Sivut/HE_174+2020.aspx. Haettu 24.3.2022.

tia ammatillisen koulutuksen valtionosuusrahoituksesta. Perusrahoitus lasketaan painottamalla koulutuksen järjestäjän tavoitteellisia opiskelijavuosia järjestäjän profiilikertomella ja laskemalla koulutuksen järjestäjän painotettujen tavoitteellisten opiskelijavuosien osuus kaikkien koulutuksen järjestäjien painotetuista tavoitteellisista opiskelijavuosista. Suoritusrahoituksen perusteena on puolestaan suoritettujen tutkinnon osien osaamispisteiden ja tutkintojen lukumäärä, sekä erilaiset kertoimet, joilla niitä painotetaan. Vaikuttavuusrahoitus perustuu tutkinnon ja tutkinnon osien suorittaneiden työllistymiseen ja jatko-opiskeluun sekä opiskelijapalautteeseen.

Vuosille 2020–22 myönnettiin lisäksi Oikeus osata -ohjelman³¹ kautta rahoitusta yli 270 M€ ammatillisen koulutuksen laadun ja tasa-arvon kehittämiseen hankkeiden kautta sekä näihin hankkeisiin liittyviä strategiarahoituksia. Rahoituksen muutoksessa pyrittiin osaltaan tehostamaan koulutuksen läpäisyä ja kohdentamaan koulutusta aloille, joilla on työvoimatarvetta.³²

2.3 Tutkinnon perusteiden ja arvioinnin uudistus

PERUSTUTKINNON PERUSTEITA uudistetaan vuosina 2018–2024. Uudet perustutkintojen perusteet tulevat voimaan asteittain. 1.8.2022 alkaen kaikissa ammatillisissa perustutkinnon perusteissa otetaan käyttöön uudistetut yhteiset tutkinnon osat (YTO) ja kaikkien perustutkintojen yhteiset ammatilliset valinnaiset tutkinnon osat. Yhteisissä tutkinnon osissa otetaan käyttöön yhtenäiset arviointikriteerit ja samalla osa-alueiden osaamistavoitteiden kuvauksia on täsmennetty. Yhtenäiset arviointikriteerit otetaan käyttöön myös ammatillisissa tutkinnon osissa. Osaamista arvioidaan viisiportaisesti. Uudistuksella pyritään helpottamaan arviointia ja parantamaan arvioinnin luotettavuutta.^{33 34}

2.4 Vuoden 2018 reformi

AMMATILLISEN KOULUTUKSEN reformi astui voimaan vuonna 2018. Reformissa uudistettiin ammatillisen koulutuksen rahoitusta, ohjausta, toimintaprosesseja, tutkintojärjestelmää ja järjestäjäkenteitä. Uudistuksen keskeisenä lähtökohtana oli osaamisperusteisuus ja asiakaslähtöisyys. Työpaikoilla tapahtuvaa oppimista ja yksilöllisiä opintopolkuja haluttiin lisätä ja sääntelyä purkaa. Ammatillisen koulutuksen uudistamisen lähtökohtana oli työelämän edellyttämä uudenlainen osaaminen ja ammattitaito ja se, että ammatillisen koulutuksen rahoitukseen oli tehty leikkauksia.³⁵ Oppimista haluttiin siirtää oppilaitoksista enemmän työpaikoilla tapahtuvaksi ja ohjaamiseen painottuvaksi.

Ammatilliset oppilaitokset siirrettiin lakimuutoksen myötä vuosityöaikaan, jossa kokoaikainen opettaja työskentelee vähintään 1500 tuntia vuodessa.

Opetusalan ammattijärjestö OAJ toteutti vuonna 2019 selvityksen³⁶ ammatillisen koulutuksen opettajien kokemuksesta ammatilliseen reformiin liittyen. Selvityksen perusteella opettajien määrää ammatillisessa toisen asteen koulutuksessa on ehdottomasti lisättävä, mihin onkin varattu 235 miljoonaa euroa vuosille 2020–2023. Ammatillisen koulutuksen rahoitustasoa on kasvatettava, jotta turvataan opetuksen, ohjauksen ja tuen riittävä ja laadukas toteutuminen. Opiskelijamäärä on kasvanut, mutta rahoitus on pienentynyt vuosina 2013–2017.

Tuloksien perusteella opinto-ohjausta tulee lisätä ja opinto-ohjaajien määrää kasvattaa ja säätää sitova mitoitus opinto-ohjaajien määrästä. Opettajat tarvitsevat riittävästi työaikaa työelämäyhteistyöhön. HOKS-prosessi vaatii vastausten mukaan täsmenämistä. Tuen määrää on lisättävä, etenkin erityinen tuki ja maahanmuuttajien opetus tarvitsee lisää resursseja. Jatkuva haku edellyttää enemmän resurs-

³¹ Opetus- ja kulttuuriministeriö: Ammatillisen koulutuksen laadun ja tasa-arvon kehittämisohjelma. Haettu 25.3.2022.

³² OKM: Amisreformi, rahoituksen uudistus. <https://okm.fi/rahoituksen-uudistus>. Haettu 31.1.2022.

³³ OPH: Ammatillinen koulutus, uudistettavat tutkinnon perusteet. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/uudistettavat-tutkinnon-perusteet>. Haettu 4.2.2022.

³⁴ OPH uutinen 3.2.2022. <https://www.oph.fi/fi/uutiset/2022/uusi-arviointikriteeristo-yhteisiin-tutkinnon-osiin>. Haettu 4.2.2022.

³⁵ OKM: Amisreformi. <https://okm.fi/amisreformi>. Haettu 31.1.2022.

³⁶ OAJ: Uudistus ilman resursseja. Selvitys opettajien kokemuksista ammatillisen reformin jälkeen. 13.9.2019.

seja opettajille joustavaan ja yksilölliseen opintojen aloittamiseen. Myös reformin toimeenpanon tukea ja koulutusta on lisättävä.

Ammatillisen reformin tavoitteena oli muun muassa lisätä yksilöllisten tarpeiden ja osaamisen tunnistamista sekä opiskelijan ohjausta. Moni opettaja koki, että yksittäisen opiskelijan opintojen seuraaminen on entistä vaikeampaa. Hallinnollisen työn koettiin kasvaneen etenkin HOKS-prosessin myötä. Opettajien työn määrä oli lisääntynyt jatkuvan haun myötä. Lähes joka viides opettaja koki lisääntyneen stressiä ja kiirettä jatkuvan haun aiheuttaman työn vuoksi. Jatkuva haku piti toimimattomana lähes 60 prosenttia vastaajista.

Henkilökohtaista ohjaamista kuului monen opettajan työhön yhä enemmän. Kuitenkin vain 34 prosenttia vastaajista katsoi vuorovaikutuksen opiskelijan kanssa lisääntyneen. Opettajat kokivat tarvitsevänsä enemmän aikaa opiskelijan ohjaamiseen työpaikoilla. 60 prosenttia vastaajista oli täysin eri mieltä siitä, että he pystyvät käymään ohjaamassa opiskelijaa riittävän usein työpaikoilla. Lähes puolet opettajista koki, ettei opiskelijoilla ole riittävää toimintakykyä opiskeluun. Erityisen tuen opiskelijoiden opetuksessa ja ohjauksessa joka neljäs opettaja piti osaamistaan puutteellisenä tai hieman puutteellisenä.

Resurssien puute tuli esille monesta eri näkökulmasta. Samalla kun erityisen tuen resurssit koettiin puutteellisiksi, tuen tarve on lisääntynyt. Työelämäyhteistyöhön oli opettajien mielestä luotu hyviä käytänteitä, mutta moni totesi työelämäyhteistyön tarvitsevan lisää resursseja. Valtaosa opettajista, noin 70 prosenttia, olivat eri mieltä siitä, että työpaikalla on riittävästi resursseja opiskelijan ohjaamiseen ja arviointiin. Uusien opiskelijoiden opintojen aloittamiseen liittyviin toimiin, kuten opintojen yksilöllistämiseen, suunnitteluun, aiemmin hankitun osaamisen tunnistamiseen ja tunnistamiseen, opiskelijan ohjaamiseen ja opintoihin

perehdyttämiseen sekä ryhmäyttämiseen tulisi resursoida enemmän opettajien aikaa.

Owal Group toteutti lokakuun 2020 ja helmikuun 2021 aikana ammatillisen koulutuksen reformin toimeenpanon tilanteesta selvityksen³⁷, jossa koottiin tietoa koulutuksen järjestäjiltä, opetus- ja ohjaushenkilöstöltä ja ammatillisen koulutuksen opiskelijoilta. Selvityksen mukaan toimeenpano on edennyt kaikilla tavoitetasoilla toivottuun suuntaan. Koulutuksen toteutuminen on tehostunut ja yksilöllisemmät opintopolut ja opintoajat mahdollistuneet paremmin. Etenkin henkilökohtaistaminen ja osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen ovat vaikuttaneet yksilöllisten opintopolkujen toteutukseen. Jatkuva haku on reformin tavoitteen mukaisesti muodostumassa haun pääasialliseksi väyläksi. Uuden lainsäädännön nähdään tukevan tuloksellista ja työelämälähtöistä koulutuksen järjestämistä.

Nopea aikataulu ja puutteelliset tiedot ovat haastaneet toimeenpanon toteutumista. Rahoitusjärjestelmän ennakoimattomuus ja pirstaleisuus koetaan merkittävänä epäkohtana. Jatkuva haku haastaa kykyä huomioida opiskelijoiden osallisuus ja ryhmäytyminen. Selvityksen perusteella reformin tavoittelemia henkilökohtaistamisen kasvu edellyttääkin vielä toimintatapojen yhtenäistämistä ja strategisten linjausten aitoa toteutumista sekä opiskelijoiden riittävän ohjauksen varmistamista. Ohjauksen ja tuen riittävyys nostetaan esiin jatkotarkastelun tarpeena: henkilökohtaistaminen ja osaamisen arviointi vaatii osaavaa ohjaus- ja opetushenkilöstöä. Opiskelijahuollon ja opiskelijan hyvinvointia tukevien palveluiden saatavuuteen tulee myös alueellisesti kiinnittää huomiota.

Lähes joka viides opettaja koki lisääntyneen stressiä ja kiirettä jatkuvan haun aiheuttaman työn vuoksi. Jatkuva haku piti toimimattomana lähes 60 prosenttia vastaajista.

³⁷ Owal Group: Selvitys ammatillisen koulutuksen reformin toimeenpanosta. 16.3.2021. https://owalgroup.com/wp-content/uploads/2021/03/Reformin-toimeenpanon-tilanne_1603.pdf. Haettu 31.1.2022

2.5 Opetuksen ja ohjauksen järjestämisessä merkittäviä eroja koulutuksen järjestäjien välillä

KANSALLISEN ARVIOINTIKESKUS Karvin selvityksen³⁸ mukaan ammatillisessa koulutuksessa opiskelijamääriltään pienet järjestäjät arvioivat ohjauksen saatavuuden ja saavutettavuuden toteutuvan paremmin kuin suuret järjestäjät. Valtaosa ammattikoulutuksessa olevista opiskelijoista oli opintojen alkuvaiheessa tietoisia, millaista ohjausta ja tukea heillä on mahdollista saada ja keneltä ohjausta saa. Ohjauksen ja tuen mahdollisuuksista epätietoisten opiskelijoiden määrä oli hieman suurempi lukiokoulutuksen opiskelijoihin verrattuna. Vastaajista 81 prosenttia oli sitä mieltä, että he olivat saaneet riittävästi tietoa opintojen tavoitteista ja sisällöistä. Lähes 90 prosenttia koki, että heillä on mahdollisuus tarvittaessa keskustella kahden kesken ohjaajan tai opettajan kanssa opinnoistaan. Opiskelijat arvioivat, että heidän jatko-opintoja työurataivoitteitaan sekä aikaisempaa osaamista oli huomioitu opintojen suunnittelussa. Henkilökohtaisen osaamisen kehittämissuunnitelma oli laadittu valtaosalle ammatillisen koulutuksen opiskelijoista.

Ohjauksen resurssit kuitenkin koetaan sitä heikommaksi mitä suurempi koulutuksen järjestäjä on opiskelijamäärältään. Karvin selvitykseen vastanneista useamman oppilaitoksen tai toimipaikan järjestäjistä 80 prosenttia ilmoitti oppilaitoksissaan olevan keskimäärin yli 200 opiskelijaa ohjaajaa kohden. Lukumääräisesti 44:llä useamman oppilaitoksen tai toimipaikan järjestäjistä oli yli 250 opiskelijaa opinto-ohjaajaa kohden ainakin yhdessä oppilaitoksessa tai toimipaikassa. Yli 500 ohjattavaa oli kahdellakymmenellä ammatillisen koulutuksen järjestäjällä, ja suurimmillaan ohjattavien määräksi yhtä opinto-ohjaajaa kohden ilmoitettiin 1 000 ohjattavaa. Yhden toimipaikan tai oppilaitoksen järjestäjillä melkein neljäsosalla (22 %) oli yli 200 opiskelijaa opinto-ohjaajaa kohden.

Oppimisvaikeuksien tuen arvioitiin toteutuvan hieman paremmin ammatillisessa koulutuksessa lukiokoulutukseen verrattuna, kun taas oppimis- ja opiskelutaitojen tuen arvioitiin toteutuvan paremmin lukiokoulutuksessa. Ammatillisen koulutuksen järjestäjistä vain reilu puolet koki oppi-

mis- ja opiskelutaitojen tuen toteutuvan hyvin tai erittäin hyvin. Ryhmytymisen tuen toteutuminen vaihteli siten, että mitä suurempi koulutuksen järjestäjä opiskelijamäärältään oli, sitä heikommin se arvioi tuen toteutuvan. Ammatillisen koulutuksen järjestäjät arvioivat, että oppimisen vaikeuksiin ja oppimistaitoihin liittyvässä tarvelähtöisessä tuessa sekä keskeyttämisvaarassa olevien opiskelijoiden tunnistamisessa ja tuessa on kehitettävää.

Suomen ammattiin opiskelevien liiton SAKKI ry:n vuoden 2022 Amisbarometrissa³⁹ selvitettiin laajasti ammatillisen koulutuksen kokonaiskuvaa Suomessa. Vastaajista 28 prosenttia arvioi, että omaan opiskelualaan liittyvää opettajan pitämää opetusta voisi olla hieman tai selvästi nykyistä enemmän, kun taas yli puolet (64 %) vastaajista oli tyytyväisiä nykyiseen määrään. 32 prosenttia koki tarvitsevänsä enemmän tukea opiskeluunsa (vuonna 2019 tukea koki tarvitsevan 24 % vastaajista). Enemmistö vastaajista (65 %) oli sitä mieltä, että he saivat aidosti vaikuttaa opintojensa kulkuun, tilanne on parantunut vuoden 2019 barometrin tuloksista (57 %). Suurin osa myös koki saavansa opettajiltaan riittävästi tietoa opiskeluun liittyvistä asioista (61 %) sekä työelämästä ja työpaikoista (64 %). Alan vaihtamiseen tai keskeyttämiseen liittyvään harkintaan vaikutti melko vahvasti se, että nykyinen ala ei kiinnostanut opiskelijaa (33 %) tai opiskelu yleensä ei kiinnosta (24 %). Esiin nousi edelliseen barometriin verrattuna lisääntyneet oppimisvaikeuksien vaikutukset (22%), terveydellisten syiden haittavaikutukset opiskeluun (19%) sekä suuren työmäärän kokemukset (19 %). Huolestuttavana piirteenä näkyi myös edelliseen barometriin verrattuna kohonnut kiusaamisen ja häirinnän kokemukset (4 % -> 8 %) sekä syrjinnän ja rasismien kokemukset (6 % -> 8 %). Näiden oppimista häiritsevien tekijöiden ennaltaehkäisyä varten lähiopetusta ja -ohjausta tulisi olla riittävästi ja kaikille oppimisen tukea tarvitseville olisi taattava riittävät tukitoimet opintojen etenemisen varmistamiseksi.

Osallisuus ja yhteisöllisyys suhteellisen hyvällä tasolla

KARVIN 2020–2021 arvioinnissa⁴⁰ opiskelijoiden osallisuuden, yhteisöllisyyden ja vaikuttamisvalmiuksien kehittymistä tarkasteltiin osana opiskelijoiden kasvua aktiivisiksi ja kriit-

³⁸ Karvi: Vaihtoehtoja, valintoja ja uusia alkua – Arviointi nuorten opintopoluista ja ohjauksesta perusopetuksen ja toisen asteen nivelvaiheessa. Tiivistelmät 4:2020. https://karvi.fi/wp-content/uploads/2020/04/KARVI_TO420.pdf. Haettu 31.1.2022.

³⁹ SAKKI: Amisbarometri. <https://sakkiry.fi/amisbarometri2022/> Haettu 24.4.2022.

⁴⁰ Kansallinen koulutuksen arviointikeskus Karvi: Osallisuus tehdään yhdessä. Opiskelijoiden kasvu aktiivisiksi ja kriittisiksi kansalaisiksi toisella asteella. Julkaisut 28:2021. https://karvi.fi/wp-content/uploads/2021/12/KARVI_2821-1.pdf. Haettu 2.2.2022

tisiksi kansalaisiksi. Suurin osa ammatillisen koulutuksen opiskelijoista kokee olevansa osa oppilaitosyhteisöään ja osa työyhteisöään työelämässä oppimisen aikana. Enemmistö opiskelijoista arvioi oppilaitoksen ilmapiirin hyväksi ja henkilöstön helposti lähestyttäväksi. Toisaalta yhteisöllisyyden ja osallisuuden kokemusta uhkaavat kiusaamisen kokeminen tai havaitseminen, opintojen ja opetusryhmien hajanaisuus, kiire sekä jatkuva haku, yksilölliset opintopolut ja työelämässä oppiminen. Noin joka kymmenes ammatillisen koulutuksen opiskelija koki, ettei tule kohdelluksi tasa-vertaisena yhteisön jäsenenä. Koronaepidemia on osaltaan vähentänyt ja vaikeuttanut osallistumista ja yhteisöllisyyttä, kun opetus on siirtynyt etäoloihin.

Karvin arvioinnin mukaan opiskelijoiden osallisuutta useimmiten tuetaan koulutuksen järjestäjä taholta ja opiskelijat ovat tietoisia siitä, miten ja mihin he voivat vaikuttaa. Oma motivaatio ja kiinnostus oli ratkaiseva tekijä oppilaitoksen yhteiseen toimintaan ja opiskelijakunnan toimintaan osallistumiseen tai osallistumattomuuteen. Opiskelijat kokivat saaneensa opintojen aikana hyvät valmiudet opiskelu-, yhteistoiminta-, tiedonhankinta- sekä yhteiskunta- ja kansalaistaitoihin, mutta opiskelumotivaation ylläpitämiseen sekä arkeen ja muuhun elämään liittyvien valintojen tekemiseen opiskelijat eivät kokeneet saaneensa kovin paljon tukea.

Tasa-arvo, yhdenvertaisuus ja osallisuus tulisi Karvin suositusten mukaan nähdä koko oppilaitoksen toimintaa perustavina käytännön toimina, joihin koko oppilaisyhteisö sitoutuu. Opiskelijoille tulisi tarjota monipuolisia osallistumisen ja vaikuttamisen tapoja, ja aktiivinen kansalaisuus tulisi sisällyttää osaksi kaikkea opetusta ja oppilaitoksen toimintakulttuuria. Oppivelvollisuuden laajentamisen ja toisen asteen suorittamisen kannalta tasa-arvoinen ja yhdenvertainen sekä osallistava oppilaitos voidaan nähdä tärkeäksi opiskelijan opintoihin sitouttamisessa ja opiskeluhuvinvoinnissa.

Erityisen tuen ja muun tuen toteutumisessa kehitettävää

AMMATILLISESSA KOULUTUKSESSA opiskelijalla on oikeus erityiseen tukeen, jos hän oppimisvaikeuksien, vamman, sairauden tai muun syyn vuoksi tarvitsee pitkäaikaista tai

säännöllistä erityistä oppimisen ja opiskelun tukea tutkimon tai koulutuksen perusteiden mukaisten ammattitaitovaatimusten saavuttamiseksi. Erityinen tuki viittaa suunnitelmalliseen pedagogiseen tukeen sekä erityisiin opetus- ja opiskelujärjestelyihin. Karvi⁴¹ arvioi vuosina 2020–2021 ammatillisen koulutuksen erityistä tukea. Erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden määrä on kasvanut tilastoinnin aloittamisvuodesta 2004, ja erityisen tuen opiskelijoiden osuus ammatillisen koulutuksen opiskelijoista on ollut noin 10–11 prosenttia. Erityistä tukea sai vuonna 2020 kaikkiaan 34 500 ammatillisen perustutkintokoulutuksen opiskelijaa. Osuus on 15 prosenttia kaikista ammatillisen perustutkintokoulutuksen opiskelijoista.⁴² Koulutuksen järjestäjän koolla oli tässäkin selvityksessä monesti yhteys kokemuksiin tuen toimivuudesta. Mitä pienempi järjestäjä opiskelijamäärältään oli, sitä riittävimmin henkilöstö piti resurssien määrää ja työnjaon toimivuutta, mikä on opiskelijoiden yhdenvertaisuuden toteutumisen kannalta ongelmallista.

Arvioinnin mukaan koulutuksen järjestäjät ja opetus- ja ohjaushenkilöstö pitivät henkilöstöresurssien riittävyttä erityisen tuen toteutukseen heikompana kuin tuen tarpeen tunnistamiseen. Vain hieman yli neljännes henkilöstöstä arvioi resurssien riittävyden tuen toteutukseen hyväksi tai erittäin hyväksi. Henkilöstön mielestä erityiseen tukeen liittyviä vastuita ja työnjakoa voisi selkiyttää ja kehittää. Järjestäjien mukaan henkilöstön osaamisen suunnitelmallisen kehittämisen toteutumisessa on parantamisen varaa,

Oppivelvollisuuden laajentamisen ja toisen asteen suorittamisen kannalta tasa-arvoinen ja yhdenvertainen sekä osallistava oppilaitos voidaan nähdä tärkeäksi opiskelijan opintoihin sitouttamisessa ja opiskeluhuvinvoinnissa.

⁴¹ Kansallinen koulutuksen arviointikeskus Karvi: Erityinen tuki voimavaraksi. Arviointi ammatillisen koulutuksen erityisestä tuesta. tiivistelmät 6:2021. https://karvi.fi/wp-content/uploads/2021/09/KARVI_TO621.pdf. Haettu 3.2.2022.

⁴² Tilastokeskus https://www.stat.fi/til/erop/2020/erop_2020_2021-06-08_tie_001_fi.html Haettu 24.4.2022

ja koulutuksen järjestäjistä suurin osa (60 %) arvioi henkilöstön erityiseen tukeen liittyvän osaamisen riittävyyden kohtalaiseksi.

Suurin osa henkilöstöstä ja koulutuksen järjestäjistä piti erityisen tuen tarpeiden tunnistamisen toimivan perustutkinto-koulutuksessa. Tuen tarpeiden tunnistaminen toimii arvioiden mukaan heikommin ammatti- ja erikoisammattitutkintokoulutuksessa, ja jatkuvassa haussa tunnistaminen ei toimi yhtä hyvin ja järjestelmällisesti kuin muissa hakutavoissa. Tukitoimien kirjaaminen HOKSeihin toteutuu hyvin, mutta etenkin erityisen tuen suunnittelussa tutkinnon osittain ja opiskelijan saaman tuen ja sen vaikuttavuuden arvioinnissa säännöllisesti on toteutuksen osalta kehitettävää. Erityisen tuen saatavuus on työelämässä oppimisen ja etäopiskelun aikana heikompaa kuin oppilaitoksessa opiskeltaessa. Opiskelijat kokivat etäopiskelun ja itsenäisen opiskelun haasteelliseksi.

Opiskelijat olivat pääosin tyytyväisiä saamaansa tukeen, mutta he toivoivat enemmän henkilökohtaista tukea ja aikaa opettajilta. Nivelvaiheyhteistyö perusopetuksen ja ammatillisen koulutuksen välillä ei toimi järjestäjien arvion mukaan riittävän hyvin. Toisaalta erityisen tuen vahvuusiksi järjestäjien ja henkilöstön taholta koettiin esimerkiksi erityisen tuen yhdenmukaiset toimintamallit ja selkeä koordinaatio, henkilöstön yhteistyö ja osaaminen sekä yksilöllinen tuki. Karvi esitti muun muassa seuraavia kehittämissuosituksia:

- ▶ Tuen tasojen ja muotojen rajapintoihin tarvitaan selkeyttä.
- ▶ Riittävät resurssit erityiseen tukeen tulee varmistaa ja resurssien kohdentumista selkeyttää.
- ▶ Erityisen tuen suunnitelmallisuutta sekä henkilöstön keskinäistä työnjakoa ja yhteistyötä tulee kehittää sekä henkilöstön osaamista erityisessä tuessa tulee vahvistaa.
- ▶ Erityisen tuen suunnittelua tutkinnon osittain tulee kehittää ja opetus- ja ohjaushenkilöstön välistä tiedonkulkua parantaa. Erityisen tuen muotoja, toteutusta ja tuen vaikuttavuuden arviointia on kehitettävä.
- ▶ Soveltuvien työpaikkojen saatavuutta, työpaikkaohjaajien perehdyttämistä ja opiskelijoiden tukea työelämässä oppimisen aikana tulee kehittää.
- ▶ Erityiseen tukeen liittyvää nivelvaiheyhteistyötä ja moniammatillista yhteistyötä tulee kehittää.

2.6 Koronaepidemia on heikentänyt hyvinvointia ja tuen saamista

KORONAEPIDEMIAN VUOKSI lähes koko koulutusjärjestelmä, ammatillinen koulutus mukaan lukien, siirtyi nopeasti etäopetukseen. Poikkeuksellisten opetusjärjestelyjen vaikutuksia tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumiseen eri koulutusasteilla selvittäneessä Karvin arvioinnissa⁴³ tuotiin esille koronaepidemian vaikutusten moninaisuus. Yhtäältä opetuksen ja ohjauksen menetelmiä on kehitetty kaikilla kouluasteilla, mutta toisaalta oppimisen tuki ei ole ollut riittävää eikä kaikilla oppijoilla ole ollut tarvittavia edellytyksiä etäoppimiseen. Merkittävällä osalla oppijoista on ollut poikkeustilanteen aikana opintoihin liittyvää kuormitusta ja opiskeluvalmiuksiin liittyvää osaamattomuutta. 13 prosenttia ammatillisen koulutuksen opiskelijoista piti opiskelutaitojaan riittämättöminä poikkeusolojen aikana tapahtuvaan opiskeluun. 19 prosenttia vastaajista ei kokenut saaneensa tarvitsemaansa henkilökohtaista tai muuta opinto-ohjausta.

Karvin selvityksen mukaan opiskelijoista noin kolme neljäsosaa koki opintojensa edistyneen poikkeusoloista huolimatta. Toisaalta yli puolet piti poikkeusolojen aikaista opiskelua henkisesti kuormittavampana kuin normaalioloissa. Opiskelutaitojen ja tuen riittämättömyys ovat vahvasti yhteydessä motivaatio-ongelmiin, kuormittuneisuuteen ja opiskelun ongelmiin. Koulutuksen järjestäjien johdon sekä opetus- ja ohjaushenkilöstön mukaan tarvitaankin erilaisia tukitoimia, etenkin tehostettua ohjausta ja tukea putoamisvaarassa oleville ja tukea tarvitseville, jotta koronaepidemian kielteisiä vaikutuksia voidaan lieventää. Näihin tarvitaan myös riittävät resurssit.

Kouluterveyskyselyn⁴⁴ mukaan nuorten ahdistuneisuus lisääntyi vuonna 2021 merkittävästi vuoteen 2019 verrattuna. Tytöistä noin 30 prosenttia raportoi kohtalaista tai vaikeaa ahdistuneisuutta keväällä 2021, mikä on noin 10 prosenttiyksikön nousu vuoden 2019 mittaukseen verrattuna. Poikien vastaava osuus oli 2021 noin 7 prosenttia. Myös masennusoireilun lisääntyminen oli voimakkaampaa tyttöjen kuin poikien keskuudessa.

⁴³ Kansallinen koulutuksen arviointikeskus Karvi: Poikkeuksellisten opetusjärjestelyjen vaikutuksen tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumiseen eri koulutusasteilla. Osa III: Kansallisen arvioinnin yhteenveto ja suositukset. Julkaisut 8:2021. https://karvi.fi/wp-content/uploads/2021/04/KARVI_O821.pdf. Haettu 2.2.2022.

⁴⁴ THL: Pandemia ja nuorten mielenterveys – Kouluterveyskysely 2021. Tutkimuksesta tiiviisti 55/2021. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/143129/URN_ISBN_978-952-343-738-8.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Haettu 3.2.2022.

Opiskeluhuollon järjestämisessä on ollut haasteita. Opetus- ja ohjaushenkilöstöstä 22 prosenttia arvioi opiskeluhollossa olleen melko tai erittäin paljon ongelmia opiskelijoiden yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon toteutumisen kannalta poikkeusolojen aikana. Kodin tuen kasvanut merkitys ja kotoa saadun tuen vaihtelevuus etäopiskelussa saattaa oppijoita eriarvoiseen asemaan. Tuen tarpeen korostuminen näkyy etenkin oppijoilla, joilla on muita enemmän ongelmia opintojen edistymisessä. Itseohjautuvuuden korostuminen asettaa sekin oppijoita keskenään eriarvoiseen asemaan. Epidemia on vaikeuttanut työelämässä tapahtuvaa oppimista ja opintoihin kuuluvien pakollisten harjoitteluiden suorittamista. Tuen tarpeen tunnistaminen, oppimisvalmiuksien kehittäminen, erilaisten oppijoiden tarpeiden tunnistaminen ja henkilöstön digitaalisen ja pedagogisen osaamisen kehittäminen ovat keskeisiä tekijöitä tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi, mikä on oppivelvollisuuden laajentamisessakin tärkeää sujuvien opintopolkujen ja opintojen edistymisen kannalta sekä oppimisvajeen paikkaamisessa.⁴⁵

75 prosenttia opetus- ja ohjaushenkilöstöstä arvioi oman työssäjaksamisensa ja hyvinvointinsa heikentyneen koronaepidemian aikana.

Owal Groupin selvitys⁴⁶ koronan vaikutuksista toisen asteen koulutukseen nosti esille opetus- ja ohjaushenkilöstön heikentyneen hyvinvoinnin. 75 prosenttia opetus- ja ohjaushenkilöstöstä arvioi oman työssäjaksamisensa ja hyvinvointinsa heikentyneen koronaepidemian aikana. 85 prosenttia arvioi, että syksyn 2020 aikana tehdyt järjestelyt lisäsivät työhön käytettyä aikaa normaalioloihin verrattuna. Työajan tarvetta on lisännyt etenkin opetuksen suunnittelu ja eri opetusmuotojen samanaikainen toteuttaminen mutta myös oppimateriaalien muokkaaminen ja yksilöllinen ohjaus. Hyvinvoinnin heikentymisen lisäksi koronaepidemia on aiheuttanut viivettä henkilökohtaistamiseen (HOKSien laatimiseen) sekä opintojen ja tutkintojen suorittamiseen, heikentänyt opinnoissa suoriutumista ja opiskelijoiden jaksamista sekä lisännyt ohjauksen ja tuen tarvetta.

⁴⁵ Kansallinen koulutuksen arviointikeskus Karvi: Poikkeuksellisten opetusjärjestelyjen vaikutuksen tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumiseen eri koulutusasteilla. Osa III: Kansallisen arvioinnin yhteenveto ja suositukset. Julkaisut 8:2021. https://karvi.fi/wp-content/uploads/2021/04/KARVI_O821.pdf. Haettu 2.2.2022

⁴⁶ Owal Group 2021: Koronavirusepidemian vaikutukset toisen asteen koulutukseen. https://owalgroup.com/wp-content/uploads/2021/03/Koronan-vaikutukset-toisen-asteen-koulutukseen_1603.pdf. Haettu 24.3.2022.

3. Jäsenkysely ammatillisille opettajille 2022

3.1 Kyselyyn vastanneet

OPETUSALAN AMMATTIJÄRJESTÖ OAJ toteutti alkuvuodesta 2022 ammatillisen toisen asteen opettajille kyselyn, jossa selvitettiin oppivelvollisuuden laajentamista ja muita ammatillista koulutusta koskevia ajankohtaisia asioita. Vastaava kysely toteutettiin samaan aikaan myös perusopetuksen ja lukion opettajille sekä esihenkilöille. OAJ:n ammatillisen koulutuksen oppivelvollisuuskyselyyn vastasi 640 henkilöä. 251 vastausta saatiin jäsenrekisteristä poimitun satunnaisotokselle lähetetyn linkin kautta, ja 389 vastausta kerättiin avoimen linkin kautta.

Vastaajien keski-ikä oli 52,8 vuotta, ja työkokemusta vastaajilla opettajana oli keskimäärin noin 19 vuotta. Vastaajista 99 prosenttia oli suomenkielisiä.

Suurin osa vastaajista (95 %) työskenteli ammatillisessa oppilaitoksessa ja ammatillisessa erityisoppilaitoksessa (4 %). Suurimmat opetushenkilöstöryhmät vastaajien keskuudessa olivat ammatilliset opettajat (55 %), yhteisten tutkinnon osien (yto) opettajat (26 %), ammatilliset-, yto- ja laaja-alaiset erityisopettajat (10 %) sekä opinto-ohjaajat (5 %). Suurin osa vastaajista oli myös kelpoisia nykyiseen tehtäväänsä (96 %). Tyypillisesti vastaajat olivat viran- tai toimenhaltijoita (65 %) ja päätoimisia tuntiopettajia (29 %). Määräaikaisessa virka- tai työsuhteessa oli 6 prosenttia vastaajista.

3.2 Tulokset

3.2.1 Lisää opettajia ja tukea tarvitaan – ”operahasta” tehtävä pysyvä

Uusien henkilöiden riittävyydestä ja heille kohdennetuista työtehtävistä näkemykset jakautuvat

UUSIA, KOKONAISHENKILÖSTÖMÄÄRÄÄ lisänneitä vakinaisia opettajakollegoita on vastaajille tullut vuosien 2019–2021 aikana keskimäärin kolme henkilöä. Uusien vakinaisten

ohjaajien lisäyksen vastaajat ilmoittivat olleen keskimäärin reilun yhden henkilön verran (1,3). Uusia määräaikaisia opettajakollegoita on samalla ajanjaksolla vastaajille tullut myös reilun yhden henkilön verran (1,4), ja uusien määräaikaisten ohjaajien lisäyksen vastaajat ilmoittivat olleen vajaan kahden henkilön suuruista (1,7). Suurin osa vastaajista (73 %) ilmoitti, että määräaikaisella lisärahoituksella palkattuja kollegoita tarvitaan myös jatkossa, vuoden 2022 jälkeen. Vain neljä prosenttia vastasi kielteisesti.

Vastaajat olivat melko tyytyväisiä siihen, kuinka uudet määräaikaiset kollegat ja heidän työtehtävänsä kohdennettiin. Noin neljännes (24 %) vastaajista totesi, että määräaikaisia kollegoita palkattiin juuri oikeisiin tehtäviin, mutta heitä palkattiin liian vähän. 14 prosenttia ilmoitti määrän olleen riittämätön ja kohdentamisenkin tapahtuneen huonosti. Reilu viidennes (22 %) vastaajista oli sitä mieltä, että oikea määrä henkilöitä palkattiin oikeisiin tehtäviin. Kymmenesosa (11 %) vastaajista ajatteli määrän olevan riittävä mutta kohdentamisen tapahtuneen muihin kuin niihin työtehtäviin, joihin olisi ollut tarve. Kolmasosa vastaajista ei osannut sanoa.

Opinto-ohjaajia lisätty vain vähän ja ohjausvastuuta siirretty muille

OPINTO-OHJAAJIEN määrää ei ole kovin yleisesti lisätty oppivelvollisuuden laajentamisen myötä. Vastaajista yli puolet (56 %) ilmoitti, ettei opinto-ohjaajia ole lisätty heidän oppilaitoksessaan. Neljäsosa (23 %) antoi myöntävän vastauksen, ja viidesosa (21 %) ei osannut sanoa. Mitä isompi vastaajan kunta oli, sitä epätietoisempia vastaajat olivat opinto-ohjaajien määrän lisäyksestä. Isoimmissa, yli 100 000 asukkaan kunnissa yli neljäsosa (28 %) ei osannut sanoa, kun taas pienemmissä kunnissa (enintään 5 000 asukasta) vastaava osuus oli nolla.

Opinto-ohjauksen tehtävien siirtämisestä muille kuin opinto-ohjaajille 1.8.2021 jälkeen ilmoitti kolmasosa (36 %) vastaajista. Kieltävän (28 %) ja ei osaa sanoa -vaihtoehdon (36 %) valitsi kunkin myös kolmasosa vastaajista. Vähiten

epätietoisuutta asiasta oli opinto-ohjaajilla, joista puolet raportoi ohjauksen tehtävien siirtymisestä ja vain alle kymmenesosa ei osannut sanoa. Siirretyt tehtävät liittyivät etenkin osaamisen tunnistamiseen ja tunnustamiseen, josta mainitsi 75 prosenttia vastaajista. Noin puolet vastaajista mainitsi ohjauskeskustelut, opinto- ja uraohjauksen sekä yhteisiin tutkinnon osiin liittyvät valinnat, ja viidesosa vastaajista mainitsi nivelvaiheen siirtopalaverit.

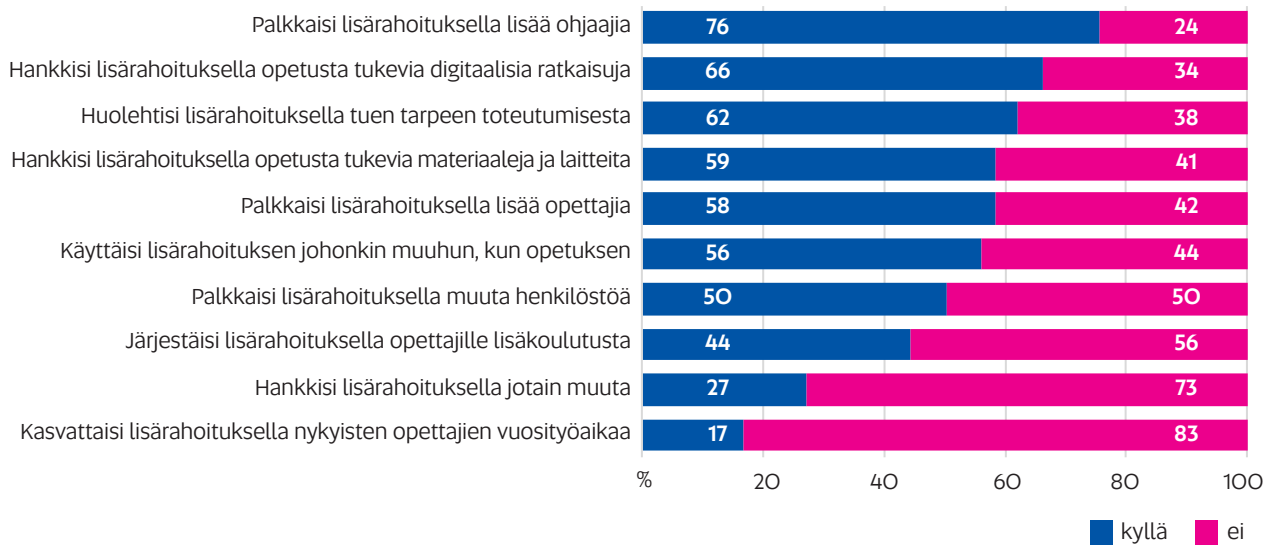
Henkilöstön ja koulutuksen järjestäjän näkemykset rahoituksen kohdentamisesta eivät käy yksiin

VASTAAJILTA KYSYTTÄESSÄ, mihin he uskovat koulutuksen järjestäjänsä kohdentavan lisärahoituksen, jos sitä lisättäisiin pysyvästi, suurin osa uskoi rahoituksen kohdentuvan ohjaajien lisäämiseen. Suurin osa vastaajista mainitsi myös opetusta tukevien digitaalisten ratkaisujen hankkimisen, tuen tarpeen toteutumisesta huolehtimisen, opetusta tukevien materiaalien ja laitteiden hankkimisen, uusien opettajien palkkauksen tai muun henkilöstön palkkaukseen tai rahoituksen kohdennettavan muuhun kuin opetukseen. Alle puolet uskoi rahoituksen kohdennettavan opettajien lisäkoulutukseen. Alle kolmasosa uskoi rahoituksen kohdentuvan johonkin muuhun, ja alle viidesosa uskoi koulutuksen järjestäjän kasvattavan nykyisten opettajien vuosityöaika.

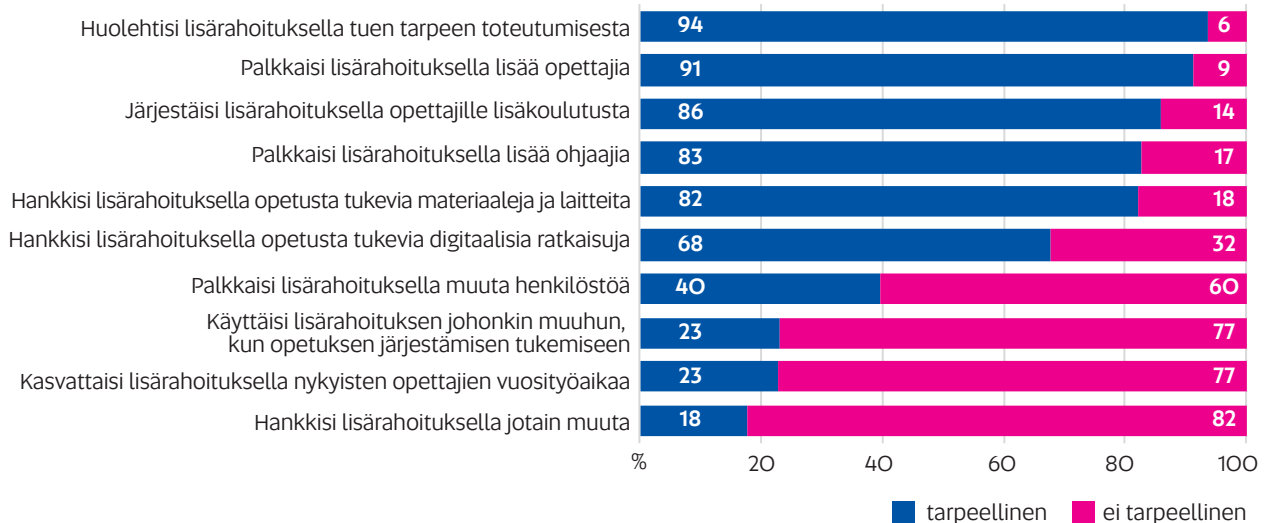

Suurin osa vastaajista (73 %) ilmoitti, että määräaikaisella lisärahoituksella palkattuja kollegoita tarvitaan myös jatkossa, vuoden 2022 jälkeen. Vain neljä prosenttia vastasi kielteisesti.

Kuvio 1. Jos koulutuksen järjestäjän rahoitusta lisättäisiin pysyvästi, mihin asioihin uskot koulutuksen järjestäjäksi kohdentavan lisärahan?

Kuvio 2. Jos koulutuksen järjestäjän rahoitusta lisättäisiin pysyvästi, mihin asioihin uskot koulutuksen järjestäjäksi kohdentavan lisärahan ja arvioi, pidätkö sitä tarpeellisena

Lähes kaikki vastaajista arvioivat, että lisärahoituksen kohdentaminen tuen tarpeen toteutumisesta huolehtimiseen (94 %) ja uusien opettajien palkkaamiseen (91 %) ovat tarpeellisia päätöksiä. Erot ovat merkittäviä suhteessa siihen, että vastaajista reilu puolet (60 %) uskoi koulutuksen järjestäjän kohdentavan lisärahoituksen tuen tarpeen toteutumiseen ja uusien opettajien palkkaukseen (58 %). Opettajien lisärahoitusta piti tarpeellisena noin kaksi kertaa (86 %) niin suuri osa, kuin uskoi koulutuksen järjestäjän kohdentavan siihen lisärahoitusta (44 %).

Myös opetusta tukevia materiaaleja ja laitteita sekä opetusta tukevia digitaalisia ratkaisuja vastaajat pitivät hieman tärkeämpänä verrattuna siihen, kuinka tärkeänä he arvioivat

koulutuksen järjestäjän niitä pitävän. Suurin osa vastaajista (77 %) ei pitänyt tarpeellisena käyttää lisärahoitusta johonkin muuhun kuin opetuksen järjestämisen tukemiseen, vaikka uskoivat koulutuksen järjestäjän kohdentavan siihen lisärahoitusta (56 %).

Kehysriihessä 5.4.2022 aiempien päätösten mukaisesti kohdennettiin oppivelvollisuuden laajentamisen ja maksuttoman toisen asteen toimeenpanoon 102 miljoonaa euroa vuodelle 2023 ja 129 miljoonaa euroa vuodesta 2024 lukien. Lisäksi ammatillisen koulutuksen rahoituspohjan vahvistamiseen osoitettiin 50 miljoonaa euroa vuodesta 2023 lukien. On erittäin tärkeää, että jatkossa myös seurataan, mitä tällä rahalla tehdään.

Opettajien lisärahoitusta piti tarpeellisena noin kaksi kertaa (86 %) niin suuri osa, kuin uskoi koulutuksen järjestäjän kohdentavan siihen lisärahoitusta (44 %).

- ▶ Korona-aika tuonut joustavuutta oppilaitosten käytäntöihin ja opetukseen
- ▶ Henkilöstön kokemus siitä, mihin lisärahoitusta olisi tärkeä kohdistaa, eroaa monessa suhteessa siitä, mitä mihin he uskovat koulutuksen järjestäjän kohdentavan lisärahoitusta
- ▶ Tuen tarpeen toteutumisesta huolehtiminen ja uusien opettajien palkkaaminen olivat lähes jokaisen vastaajan mielestä tärkeitä lisärahoituksen kohteita

3.2.2 Oppimisen tukea, opetusta ja ohjausta tulee lisätä

Erityisopetuksen saatavuudessa paljon parannettavaa – opetusta ja ohjausta kaivataan enemmän

ERITYISOPETTAJAN TUEN riittävyys ei vastaajien mukaan ole hyvällä tolalla. Suunnilleen puolet vastaajista ilmoitti, että erityisopettajan tuki ei ole riittävää ammatillisissa aineissa (54 %) ja yhteisissä tutkinnon osissa (49 %). Tuen riittävyys on hieman parempaa yhteisissä tutkinnon osissa, joissa tuki on riittävää 38 prosenttia mukaan, verrattuna ammatillisiin aineisiin (27 %).

Erityisopettajan tuen riittävyyden ammatillisissa aineissa heikoimmaksi näkivät opinto-ohjaajat (84 %), laaja-alaiset erityisopettajat (73 %) sekä ammatilliset ja yhteisten tutkinnon osien erityisopettajat (60 %) ja ammatilliset opettajat (59 %). Erityisopettajan tuen näkee riittämättömäksi reilusti keskiarvoa (54 %) useampi vastaaja, mikäli ottaa huomioon vain ne vastaajat, joita asia koskee eniten.

Suhteellisesti suurin osa vastaajista piti myös opiskelijoiden opintoihinsa saamaa tukea riittämättömänä. Vastaajista 44 prosenttia ilmoitti, etteivät heidän opiskelijansa saa tuki- tai lisäopetusta riittävästi, ja neljäsosa (26 %) kertoi, että tukea opintoihin on tarjolla, jos opiskelijalle on tehty erityisen tuen päätös. Neljäsosan (27 %) mukaan tukea on saatavilla aina, kun sitä tarjotaan.

Tukiopetuksen tai lisäopetuksen resurssi on käytettävissä suhteellisesti suurimman osan vastaajista (57 %) mukaan erityisopettajan antamana. Yli puolet vastaajista ilmoitti resurssin olevan käytössä tukipajoissa opettajan antamana ja 43 prosenttia mukaan oman opettajan antamana. Kymmenesosa vastaajista ilmoitti, että tukiopetuksen tai lisäopetuksen resurssi ei ole käytettävissä.

Kyselyyn vastanneiden mukaan yhä useampi opiskelijoista tarvitsee enemmän opettajan antamaa opetusta ja ohjausta, kuin on resursoitu. Noin neljännes vastaajista on sitä mieltä, että peräti 30 prosenttia opiskelijoista tarvitsee enemmän opetusta ja toinen neljännes sitä mieltä, että 20 prosenttia opiskelijoista tarvitsee enemmän opetusta. Vastaajista 18 prosenttia on sitä mieltä, että puolet tai enemmän opiskelijoista tarvitsee enemmän opetusta ja ohjausta, kuin on resursoitu. Ammatillisen koulutuksen lähiopetuksen määrän väheneminen leikkausten seurauksena, opiskelijoiden oppimisvaikeuksien lisääntyminen ja ehkä myös koronapandemian aiheuttama oppimisvajae mahdollisesti vaikuttavat vastausten tuloksiin.

Mitä isompi vastaajan kunta oli, sitä suurempi osuus hänellä oli opetettavanaan opiskelijoita, jotka tarvitsevat opettajan antamaa lisäopetusta ja -ohjausta opintojen etenemisen tueksi. Isoimmissa, yli sadantuhannen asukkaan kunnissa enemmän tukea tarvitsevien osuus opiskelijoista oli 30 prosenttia tai enemmän jopa 53 prosentin mukaan. Vastaava osuus pienemmissä, 5 000–10 000 asukkaan kunnissa oli 13 prosenttia. Kuitenkaan vastaajien kokemuksissa opiskelijoiden saaman tuen riittävyydestä ei ollut eroja kunnan koon mukaan.

Lisäksi lähes puolet vastaajista (46 %) oli sitä mieltä, että heidän opettamilleen opiskelijoille ei ole riittävästi käytettävissä myöskään opiskeluhuollon, eli kuraattorin, terveydenhoitajan ja psykologin palveluita. Hieman pienempi osuus (42 %) antoi myöntävän vastauksen. Opiskeluhuollon palvelut riittämättömimpänä näkivät ammatilliset tai yhteisten tutkinnon osien erityisopettajat (68 %) ja laaja-alaiset erityisopettajat sekä opinto-ohjaajat (59 %).

Kyselyyn vastanneiden mukaan yhä useampi opiskelijoista tarvitsee enemmän opettajan antamaa opetusta ja ohjausta, kuin on resursoitu.

Lähes puolet vastaajista (46 %) oli sitä mieltä, että heidän opettamilleen opiskelijoille ei ole riittävästi käytettävissä opiskeluhuollon, eli kuraattorin, terveydenhoitajan ja psykologin palveluita.

OPVA-opintojen merkitys osalle opetushenkilöstöä vielä selkiytymätön

YHTENÄ TUEN MUOTONA osana tutkintokoulutusta voi koulutuksen järjestäjä tarjota opiskelunvalmiuksia tukevia opintoja (OPVA-opinnot). Opiskelunvalmiuksia tukevien opintojen tarkoituksena on, että opiskelija hankkii sellaista yksilöllisiin tarpeisiinsa perustuvaa osaamista, joka antaa hänelle edellytykset osallistua tutkintokoulutukseen ja osoittaa osaamisensa näytössä tai muulla tavoin. Koulutuksen järjestäjä päättää opiskelunvalmiuksia tukevien opintojen järjestämisestä ja sisällöstä.⁴⁷

Opiskelunvalmiuksia tukevia opintoja (OPVA) tarjotaan 61 prosentissa vastaajien oppilaitoksista. Kymmenesosa ilmoitti, ettei niitä ole heidän oppilaitoksessaan tarjolla. Isoimmissa kunnissa OPVA-opintoja tarjotaan enemmän kuin pienemmissä. Suurimmissa kunnissa 76% vastaajien oppilaitoksista

tarjoaa kyseisiä opintoja ja pienimmissä kunnissa vain viidesosa (20 %). Hämmästyttävän usea (29 %) vastaaja ei tiennyt, onko omassa oppilaitoksessa tarjolla OPVA-opintoja. Tyypillisin vastuuoopiskelijoiden määrä OPVA-opinnoissa oli kysymykseen vastanneiden mukaan 1–3. Suhteellisesti suurin osa vastaajista (40 %) ilmoitti, ettei ole lainkaan vastuuoopettaja, joten he eivät kommentoineet asiaa.

Saattaa olla, että OPVA-opintojen mahdollisuudesta ei joko ole riittävästi tietoa oppilaitoksissa tai koulutuksen järjestäjät kokevat niiden olevan vain maahanmuuttajaopiskelijoita varten. Koulutuksen järjestäjällä ei ole velvollisuutta järjestää OPVA-opintoja, joten kaikissa oppilaitoksissa niitä ei järjestetä. Kyselyn tulosten perusteella opettajat kokevat työn kuormittavuuden syyksi korostuneimmin perusopetuksesta ammatilliseen siirtyvien opiskelijoiden heikommat perustiedot ja -taidot. Näin ollen OPVA-opintoja kannattaisi järjestää juuri näiden opiskelijoiden opiskelunvalmiuksia tukemaan.

- ▶ Eritysopettajan tukea tarvitaan enemmän, samoin tukea opintoihin (lisä- ja tukiopetus)
- ▶ Opiskelijat tarvitsevat enemmän opettajan antamaa opetusta ja ohjausta – mitä suurempi kunta, sitä enemmän opetusta ja ohjausta opinnoissa etenemisen tueksi kaipaavia opiskelijoita opettajalla on opetettavanaan
- ▶ Opiskeluhuollon palveluiden saatavuus erittäin huonoa

⁴⁷ Laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017 63 §. Finlex: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2017/20170531#Pidm45237816590432>. Haettu 11.4.2022.

3.2.3 Oppivelvollisuuden laajentaminen jakoi vastaajien mielipiteitä

VASTAAJISTA YLI PUOLET (57 %) koki saaneensa työnantajaltaan riittävästi tietoa oppivelvollisuuden laajentamisesta ja opiskelun maksuttomuudesta sekä sen tuomista muutoksista. Noin kolmasosa (29 %) vastaajista ei kokenut saaneensa riittävästi informaatiota muutoksesta.

OAJ:n toteuttamissa muissa oppivelvollisuuskyselyissä tulokset olivat melko samankaltaisia. Peruskoulukyselyn tulosten mukaan opetushenkilöstöstä (erityisopettajat, aineenopettajat ja oppilaanohjaajat) kolmasosa (30 %) ei kokenut saaneensa riittävästi informaatiota ja reilu kolmasosa (37 %) puolestaan oli samaa mieltä saamansa tiedon riittävydestä. Lukion henkilöstöstä tietoa koki saaneensa riittävästi reilu puolet (58 %) ja riittämättömästi reilu neljäsosa (28 %). Esihenkilöistä myös reilu puolet (58 %) koki informaation riittäväksi ja kolmannes (33 %) riittämättömäksi.

Vastaajista yli kolmannes (34 %) piti oppivelvollisuuden laajentamista tervetulleena uudistuksena. Neljäsosa (26 %) ei ollut samaa eikä eri mieltä, ja 40 prosenttia vastaajista oli eri mieltä. Asennoitumista oppivelvollisuus uudistusta kohtaan selittivät useat tekijät, jotka voidaan jakaa neljään isompaan kokonaisuuteen. Näitä kokonaisuuksia olivat 1) havaittu muutos opiskelijoiden käyttäytymisessä, 2) työn aiheuttama kuormitus, 3) uudistuksen toteutus, aiemmat uudistukset, oppilaitoksen toiminta ja koettu osaaminen sekä 4) kokemus resurssien riittävydestä.

Ne vastaajat, jotka olivat keskimäärin kielteisempiä uudistusta kohtaan, olivat havainneet alle 18-vuotiaiden opiskelijoidensa aiheuttavan enemmän käytöshäiriöitä, olevan vähemmän motivoituneita ja tarvitsevan enemmän erityisopettajan

Vastaajista yli kolmannes (34 %) piti oppivelvollisuuden laajentamista tervetulleena uudistuksena. Neljäsosa (26 %) ei ollut samaa eikä eri mieltä, ja 40 prosenttia vastaajista oli eri mieltä.

tukea verrattuna syksyyn 2021. Vastaajista lähes puolet (44 %) oli havainnut käytöshäiriöiden lisääntyneen, joskin yli puolet (55 %) ei ollut havainnut muutosta. Puolet vastaajista oli sitä mieltä, että opiskelijoiden motivoituneisuus on laskenut, ja jopa 60 prosenttia ilmoitti, että heidän opettamansa opiskelijat tarvitsevat aiempaa enemmän erityisopettajan tukea. Ne vastaajat, joiden vastuulla olevien opiskelijoiden määrä oli kasvanut viimeisen kolmen vuoden aikana ilmoittivat muita enemmän tuen tarpeen kasvusta.

Vastaajan kokema kuormituksen kasvu viimeisen kolmen vuoden aikana oli selvästi yhteydessä asennoitumiseen oppivelvollisuuden laajentamiseen. Kuormittuneemmat vastaajat olivat myös kielteisempiä uudistusta kohtaan. Lisääntynyt kurin ja järjestyksen ylläpito sekä opetussuunnitelmät työ osaltaan selittivät negatiivista asennoitumista. Moni vastaaja toi myös avovastauksissa esille kirjaamisen ja hallinnollisen työn lisääntymisen sekä kokemuksen siitä, että työsuunnitelma ei vastaa todellisia tehtyjä tunteja. Oppivelvollisuutta kohtaan myönteisesti asennoituvilla oli tullut oppivelvollisuus uudistuksen myötä hieman vähemmän resursoimattomia työtehtäviä kuin kielteisemmin asennoituvilla.

Vastaajan kokemus siitä, miten oppivelvollisuus uudistus on toteutettu, selitti asennoitumista oppivelvollisuuden laajentamiseen informaation saamisen ja oppimateriaalien kautta. Kielteistä asennoitumista selitti vastaajan kokemus siitä, ettei hän ollut saanut siitä tarpeeksi informaatiota työnantajalta. Myös suhteellisesti heikompi koettu osaaminen uudistukseen liittyen oli yhteydessä negatiiviseen asennoitumiseen, kuten myös vähäisempi osallistuminen täydennyskoulutukseen vuonna 2021. Oppimateriaaleihin liittyen kielteisyyttä selitti vastaajan kokemus opettajien kuulemisen suhteellisesti heikommasta toteutumisesta oppimateriaalihankinnoissa ja kokemus oppimateriaalien laadun heikommasta tasosta.

Asennoitumisen kielteisyyttä selitti myös kokemus yksilöllisten opintopolkujen hieman aiempaa huonommasta toteutumisesta, näkemys siitä, että jatkuva haku ei toimi kunnolla, kokemus opettajien ja opinto-ohjauksen yhteistyön vähentymisestä, vaikeudet löytää oppilaitoksen dokumentteja tietojärjestelmästä ja kokemus siitä, etteivät oppilaitoksen tietojärjestelmät palvele sisäistä viestintää ja tiedolla johtamista.

Vastaajan kokemukset resurssien riittämättömyydestä selittivät kielteistä asennoitumista. Kokemukset siitä, että opiskelijat eivät saa riittävästi opetusta tavoiteosaamisen saavuttamiseksi, resurssit eivät riitä kunnolla opetuksen suun-

nitteluun ja toteutukseen, opiskelijoihin tutustumiseen ja oppimisen arviointiin, työpaikalla tapahtuvaan oppimiseen, ohjaukseen ja valvontaan sekä opiskelijakohtaiseen työpaikan sopivuuden ja turvallisuuden selvittämiseen selittivät negatiivista asennoitumista. Sitä selittivät myös vastaajien uskomukset siitä, että työnantaja ei kohdistaisi mahdollista lisärahoitusta opetusta tukevien digitaalisten ratkaisujen sekä materiaalien ja laitteiden hankintaan.

OAJ toteutti käsillä olevan kyselyn lisäksi muita koulutusmuotoja koskevat kyselyt. Lukiokoulutuksen henkilöstölle tekemän kyselyn mukaan lukiossa asennoitumista oppivelvollisuuden laajentamiseen selittää melko samankaltaiset tekijät. Samalla tavalla vastaajan havainnot opiskelijoista, kokemus kuormituksen kasvusta ja oppimateriaalien laa-

dun heikkenemisestä, suhtautuminen aiempien uudistusten (lukiouudistus 2018) toteuttamisen onnistumiseen ja riittävän informaation saaminen uudistuksesta selittivät asennoitumista.

Ammatillisessa koulutuksessa resurssien riittämättömyys oli selvästi yhteydessä kielteiseen asennoitumiseen. Myös lukion henkilöstöllä resursoimattomat työtehtävät olivat yhteydessä kielteisyyteen uudistusta kohtaan. Lukion ja ammatillisen koulutuksen esihenkilöillä asennoitumista selitti selvästi kokemus oppimateriaaleihin varatun resurssin riittämättömyydestä, mikä myös kärjisti vastaajien näkemyksiä siten, että vahva näkemys resursseista ennusti vahvaa näkemystä oppivelvollisuus uudistuksesta.

Vastaajan kokema kuormituksen kasvu viimeisen kolmen vuoden aikana oli selvästi yhteydessä asennoitumiseen oppivelvollisuuden laajentamiseen.

Myös suhteellisesti heikompi koettu osaaminen uudistukseen liittyen oli yhteydessä negatiiviseen asennoitumiseen, kuten myös vähäisempi osallistuminen täydennyskoulutukseen vuonna 2021.

Maksuttomien materiaalien hankinta tuttua ja opettajien kuuleminen toteutunut

MAKSUTTOMIA OPPIMATERIAALEJA on tarjottu jopa 68 prosentissa vastaajien oppilaitoksista jo ennen oppivelvollisuutta. Maksuttomat materiaalit ovat olleet tyypillisesti sähköisiä oppimateriaaleja, jotka mainitsi 60 prosenttia vastaajista. Lähes puolet oppilaitoksista on tarjonnut työvaatteita (45 %) ja muita harjoitus- ja työstömateriaaleja (45 %). Noin kolmasosa on tarjonnut työvälineet osittain (33 %), tietokoneet (33 %) ja työkengät (36 %), ja noin neljäsosa (24 %) on tarjonnut maksuttomat oppikirjat. Puolet vastaajista (51 %) mahdollistaa maksuttomat oppimateriaalit omassa opetuksessaan oppivelvollisten lisäksi myös niille opiskelijoille, jotka eivät kuulu maksuttomuuden piiriin. Yli kolmasosa (37 %) ei mahdollista. Toisin sanoen oppivelvollisuuden laajentamisen tuoma maksuttomuus on jo osalle vastaajien oppilaitoksista tuttu käytäntö.

Vastaajista 65 prosenttia kokee, että opettajien kuuleminen oppimateriaalien hankinnassa on toteutunut hyvin. Vain kymmenesosa (11 %) kokee kuulemisen toteutuneen huonosti. Vastaajista 81 prosenttia koki, että oppimateriaalien hankkimisen siirtyessä koulutuksen järjestäjän veloitteeksi materiaalien laadussa ei ole tapahtunut muutosta. Isompi osa koki laadun parantuneen (13 %) kuin heikentyneen (6 %).

Suurin osa vastaajista (74 %) ilmoitti, ettei ole joutunut laatimaan oppimateriaalia itse sen enempää kuin aikasemmin, joskin viideosa (20 %) raportoi joutuneensa laatimaan oppimateriaaleja enemmän kuin ennen. Oppivelvollisuus-uudistuksesta säädettyä lain valmisteluasiakirjoissa todetaankin, että ”Opettajien koulutukseen ja työnkuvaan ei lähtökohtaisesti kuuluisi oppimateriaalien tekeminen. Jos työnantaja teettää opettajilla oppimateriaalia yhteiseen käyttöön, tulisi oppimateriaalin tekemisestä ja niihin liittyvistä tekijänoikeuksista sopia aina erikseen.”⁴⁸

Vastaajien mahdollisuudet järjestää vierailuja opettamissaan aineissa ovat vähentyneet viideosalla (21 %) vastaajista ja muutosta ei ole tapahtunut suurimman osan (78 %) mukaan. OAJ:n toteuttaman lukiokoulutusta koskevan oppivelvollisuuskyselyn tulosten mukaan hieman suurempi osuus lukion henkilöstöstä ammatillisen koulutuksen vastaajiin verrattuna koki kuulemisen toteutuneen hyvin (80 %). Huonosti kuulemisen ilmoitti toteutuneen alle kymmenesosa (7 %). Noin neljännes (23 %) lukion vastaajista oli joutunut laatimaan oppimateriaalia enemmän kuin ennen. Merkittävin ero kyselyiden välillä on siinä, että lukion henkilöstöstä neljäsosa (24 %) ilmoitti uudistuksen heikentäneen oppimateriaalien laatua, mikä 18 prosenttiyksikköä enemmän ammatillisen koulutuksen henkilöstöön verrattuna. Esihenkilöistä reilu kymmenesosa (12 %) ilmoitti laadun heikentyneen.

- ▶ Oppivelvollisuuden laajentamisesta ja sen tuomista muutoksista tarvitaan selvästi lisää informaatiota oppilaitoksissa
- ▶ Opettajien kuuleminen oppimateriaalihankinnoissa on toteutunut hyvin, maksuttomia materiaaleja on ollut jo useassa oppilaitoksessa tarjolla ennen uudistusta
- ▶ Asennoitumista oppivelvollisuus-uudistukseen selittivät havaittu muutos opiskelijoiden käyttäytymisessä ja tuen tarpeen kasvussa, työn aiheuttama kuormitus, uudistuksen toteutus, aiemmat uudistukset, oppilaitoksen toiminta ja koettu osaaminen sekä kokemus resurssien riittävydestä
- ▶ Opinto-ohjaajien määrää on lisätty uudistuksen myötä harvoissa oppilaitoksissa

⁴⁸ HE 173/2020 https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Sivut/HE_173+2020.aspx Haettu 24.2.2022

3.2.4 Hakumenettelyissä, HOKSaamisessa ja oppilaitoksen tietojärjestelmissä vielä kehitettävää

JATKUVAN HAUN KAUTTA sisäänotto mahdollistetaan tyypillisesti jatkuvasti vapaille paikoille (30 %), neljä (20 %) tai kaksi kertaa (14 %) vuodessa, vain hyvin harvoin muilla tavoilla. Jatkuvan haun vastaajat kokivat toimivan hyvin (61 %). Neljäsosa (26 %) vastaajista ei kokenut jatkuvaa haku toimivaksi. Suurimmaksi ongelmakohtaksi vastaajat kokivat sisäänottokertojen määrän, joita vähentäisi 67 prosenttia vastaajista. Noin puolet vastaajista (45 %) varaisi jatkuvasta hausta otetuille opiskelijoille yhteisen perehdytyskurssin ja huolehtisi, että jatkuvan haun kautta otetuilla opiskelijoilla on opettajan tukena ohjaaja (40 %). Kolmasosa vastaajista resursoisi jatkuvan haun haastattelut työjärjestykseen tietyille opettajalle (36 %) ja muodostaisi jatkuvan haun opiskelijoista oman ryhmän (35 %).

Jatkuvan haun osalta tilanne on edelliseen kyselyyn verrattuna parantunut. Vuonna 2018 tehdyssä kyselyssä peräti 59 prosenttia vastaajista oli sitä mieltä, että jatkuva haku ei ole vielä toimiva ja 41 prosenttia vastaajista (pääasiassa aikuiskoulutuksen opetushenkilökunnasta) oli sitä mieltä, että jatkuva haku toimii. Myös edellisen kyselyn perusteella suositeltiin tiettyjä etukäteen sovittuja ajankohtia opintojen aloittamiselle.

Yhteishaussa harkinnanvaraisen haun kautta on otettu opiskelijoita yli puoleen vastaajien oppilaitoksista (55 %). Toisaalta lähes puolet vastaajista (41 %) ei osannut sanoa.

Lähes puolet (47 %) vastaajista ilmoitti, että he saavat opiskelijoistaan tiedon, ovatko he tarvinneet peruskoulun viimeisen vuoden aikana säännöllisesti erityisopettajan antamaa osa-aikaista tai kokoaikaista erityisopetusta tai opiskelleet erityisluokalla tai pienryhmässä. Kielteisesti vastasi 38 prosenttia. Suurin osa vastaajista pystyy ottamaan tiedon huomioon tekemällä tarvittaessa erityisen tuen päätöksen (83 %), kirjaamalla tuen tarpeen HOKSiin (83 %), antamalla erityis-

Vastaajat kokivat, että tietojärjestelmät palvelevat hyvin yhteydenpitoa opiskelijoiden ja heidän huoltajiensa kanssa (85 %).

opettajan tukea (66 %) ja ohjaamalla tukipajaan tai vastaavaan toimintaan (61 %).

Opiskelijan henkilökohtaisen osaamisen kehittämissuunnitelman (HOKS) tekee pääsääntöisesti vastuuopettaja tai oma ohjaajaopettaja yksin (63 %), joissakin tapauksissa yhdessä opinto-ohjaajan (14 %) tai ammatillisen erityisopettajan (11 %) kanssa. Tyypillisesti vastaajat käyttivät yhden HOKSin laadintaan keskimäärin 30–60 minuuttia.

Noin puolet vastaajista (45 %) koki käytössä olevan HOKS-lomakkeen olevan toimiva ja neljäsosa (26 %) ei kokenut sitä toimivaksi. Suurimmaksi muutostarpeeksi vastaajat mainitsivat ensimmäisen HOKSin lyhentämisen vain välttämättömiin kysymyksiin (61 %). Vastaavasti alle puolet (40 %) toivovat, että ensimmäisen HOKSin teolle määriteltäviksi aikaa pidennettäisiin. 13 prosenttia vaihtaisi HOKS-lomakkeen toimivampaan järjestelmään.

Vuoden 2018 kyselyyn verrattuna HOKSeja tehdään nykyisin lähes samalla tavoin. Edelliseen kyselyyn vastanneista opettajista 52 prosenttia teki HOKSin yksin opiskelijan kanssa, 14 prosentilla vastaajista mukana oli opinto-ohjaaja ja 14 prosentilla HOKSin teossa oli mukana opinto-ohjaaja sekä erityisopettaja. Tyypillisin aika v. 2018 oli myös 30–60 minuuttia per HOKS, mutta aikuisopiskelijoiden, erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden sekä eri kieli- ja kulttuuritaustaisten opiskelijoiden HOKSeissa meni yleensä 60–90 minuuttia. HOKSin koki toimimattomaksi vuonna 2018 valtaosa (59 %) kyselyyn vastanneista, joten kehitystä on tapahtunut joko HOKSin rakenteessa tai opastuksessa HOKSin täyttämiseen.

Enemmistö vastaajista (64 %) arvioi, että heidän oppilaitoksessaan on käytössä käyttäjäystävällinen opintohallintojärjestelmä, jolla opettaja pystyy hallitsemaan ja käsittelemään opiskelijatietoja, opetuksen suunnittelua, työjärjestyksiä, HOKS-tietoja, arviointitietoja, koulutus sopimuksia, oppisopimuksia ynnä muuta opettajan tehtäviin liittyviä tietoja. Noin kolmasosa (30 %) ilmoitti, ettei opintohallintojärjestelmä ole käyttäjäystävällinen.

Vastaajat kokivat, että tietojärjestelmät palvelevat hyvin yhteydenpitoa opiskelijoiden ja heidän huoltajiensa kanssa (85 %). Toisaalta suurin osa vastaajista (61 %) koki, että oppilaitoksen dokumentit eivät ole helposti löydettävissä tietojärjestelmästä. Noin puolet vastaajista (47 %) koki, että oppilaitoksen tietojärjestelmät eivät palvele sisäistä viestintää ja tiedolla johtamista. Enemmistö vastaajista (81 %) oli sitä mieltä, että heidän oppilaitoksensa tietojärjestelmä tulisi kehittää.

3.2.5 Opettajamitoitus vastaajien kärkitavoite kehittämiskohteiden joukossa

Kuvio 3. Tulevien vuosien tärkeimmät kehittämistavoitteet.

VASTAAJILTA KYSYTTÄESSÄ, mitkä heidän mielestään ovat tulevien vuosien tärkeimmät tavoitteet, enemmistö (62 %) mainitsi opettaja-, opinto-ohjaaja ja erityisopettajamitoituksen lakiin säädettäväksi koulutuksen järjestäjää velvoittavasti. Noin puolet mainitsi perusrahoituksen osuuden nostamisen (51 %) ja opiskelijan oikeuden tukiopetukseen säädettäväksi lakiin samalla tavalla kuin perusopetuksessa ja että sen antaminen rahoitetaan osana perusrahoitusta (50 %).

Vajaa puolet (43 %) mainitsi hyvän johtamisen turvaamisen asettamalla rajan enimmäismäärälle alaisia, joita lähiesimiehellä voi olla johdettavanaan. Noin kolmasosa halusi, että lähiopetukselle määritellään vähimmäismäärä (32 %), että esihenkilö- ja johtamistyötä vahvistetaan (31 %) ja että koulutuksen alueellinen saavutettavuus varmistetaan (31 %). Neljäsosa (24 %) halusi mentoroinnin kirjattavan lakiin työuraansa aloittavan opettajan oikeudeksi.

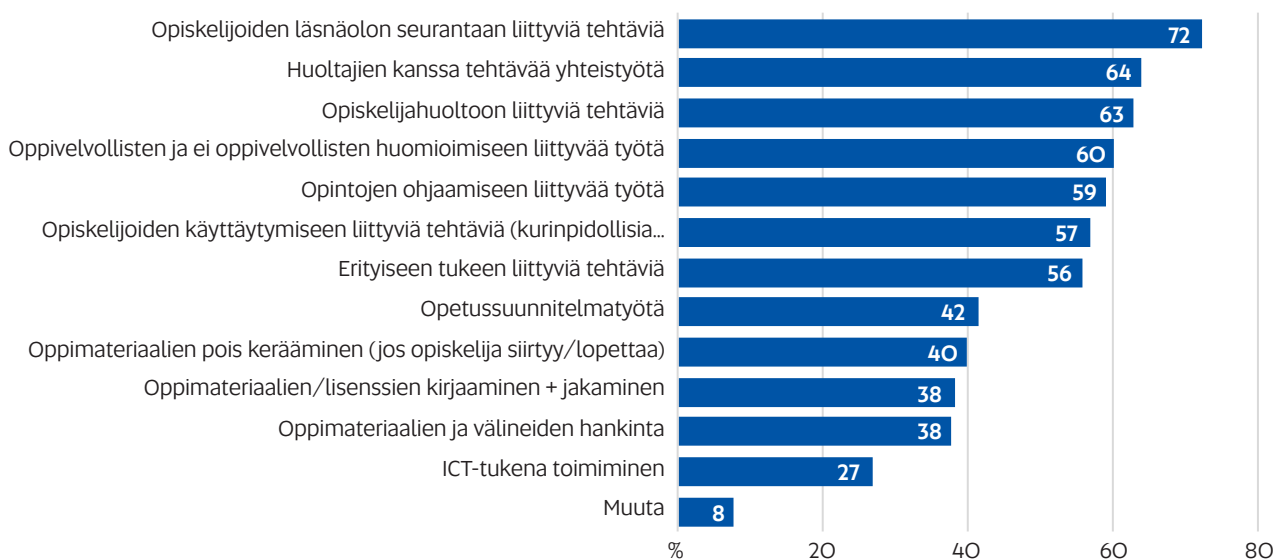
1. Jatkuvan haun toimivuudessa on parannettavaa, etenkin sisäänottokertojen määrää haluttiin vähentää
2. HOKS-lomakkeessa sekä oppilaitoksen opintohallintojärjestelmien käyttäjäystävällisyydessä on kehittämistä
3. Enemmistö vastaajista halusi opettajamitoituksen lakiin kirjattavaksi

3.2.6 Kuormitus kasvanut – opettajan työnkuvan muutos ja kasvaneet työtehtävät tulee näkyä työaikasunnittelussa

OPPIVELVOLLISUUDEN LAAJENTAMISEN myötä tulleista uusista työtehtävistä, joita ei ole resursoitu työajassa tai korvauksessa, ilmoitti kolmannes (36 %) vastaajista. Eniten resursoimattomia työtehtäviä oli tullut opinto-ohjajille (58 %) ja ammatillisille opettajille (44 %). Yli puolelle

(56 %) resursoimattomia uusia työtehtäviä ei ollut tullut. Kuitenkin 85 prosenttia vastaajista koki kuormituksen kasvaneen viimeisen kolmen vuoden aikana, mikä voi osaltaan johtua useista ammatillista koulutusta koskeneista muutoksista ja koronaepidemiasta.

Kuvio 4. Oppivelvollisuuden laajentamisen myötä tulleita työtehtäviä, joita ei ole resursoitu työajassa tai korvauksessa.

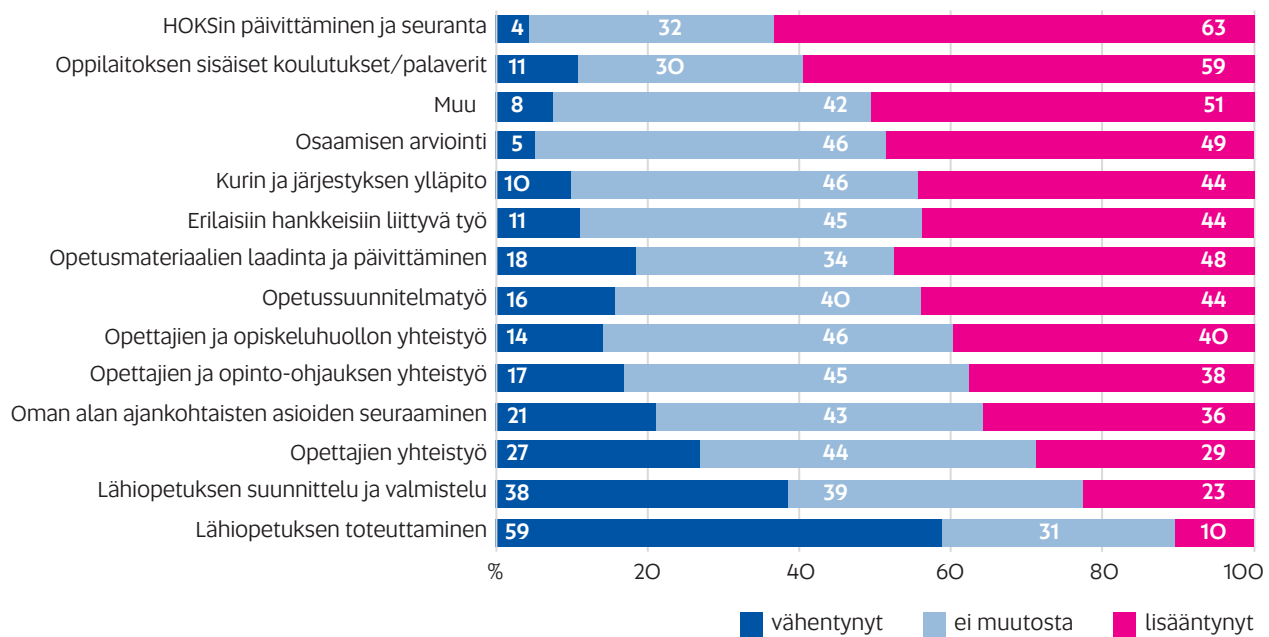

85 prosenttia vastaajista koki kuormituksen kasvaneen viimeisen kolmen vuoden aikana, mikä voi osaltaan johtua useista ammatillista koulutusta koskeneista muutoksista ja koronaepidemiasta.

Suurin osa vastaajista ilmoitti, että oppivelvollisuuden laajentamisen myötä heille on tullut opiskelijoiden läsnäolon seurantaan liittyviä resursoimattomia työtehtäviä (72 %). Yli puolet vastaajista ilmoitti myös uusiin resursoimattomiin työtehtäviin lukeutuvan huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön (64 %), opiskelijahuoltoon liittyvät tehtävät (63 %), oppivelvollisten ja ei-oppivelvollisten huomioimiseen liittyvän työn (60 %), opintojen ohjaukseen liittyvän työn (59 %), opiskelijoiden käyttäytymiseen liittyvät kurinpidolliset tehtävät (57 %) ja erityiseen tukeen liittyvät tehtävät (56 %). Alle puolet vastaajista mainitsi opetussuunnitelmatyön (42 %), oppimateriaalien pois keräämisen opiskelijan siirtyessä tai lopettaessa (40 %), oppimateriaalien ja lisenssien kirjaamisen ja ja jakamisen (38 %), oppimateriaalien ja

välineiden hankinnan (38 %) ja ICT-tukena toimimisen (27 %).

Vuosityöajan piirissä olivat lähestulkoon kaikki vastaajat (96 %). Vuosityöaikaosuunnitelma on myös tehty lähes kaikille (98 %). Vuosityöaikaosuunnitelma oli tehty opettajaa kuullen 65 prosentin mukaan. Vastaajista 63 prosenttia ilmoitti, että työsuunnitelma vastaa tehtyjä tunteja. Huonoiten suunnitelma vastaa tehtyjä tunteja ammatillisilla opettajilla. Yli puolet vastaajista (55 %) ilmoitti, että he ovat pyytäneet työsuunnitelmaansa muutettavan. Vajaa puolet vastaajista (44 %) ilmoitti, että vuosityöaika tarkastellaan kvartaaleittain esimiehen kanssa. Enemmistön (61 %) mukaan vuosityöaika tai -suunnitelmaa on muutettu yhteisen tarkastelun jälkeen.

Kuvio 5. Työtehtävissä kolmen viime vuoden aikana tapahtuneet muutokset.

Työtehtävistä eniten oli lisääntynyt HOKSin päivittäminen ja seuranta. Oppilaitoksen sisäiset koulutukset ja palaverit, osaamisen arviointi, opetusmateriaalien laadinta ja päivittäminen, hanketyö, kurin ja järjestyksen ylläpito ja hanketyö ovat lisääntyneet noin puolella vastaajista. Noin kolmasosalla vastaajista oli lisääntynyt opettajien ja opiskeluohjauksen sekä opinto-ohjauksen yhteistyö. Viidesosalla oli lisääntynyt oman alan ajankohtaisten asioiden seuraaminen. Opettajien yhteistyö oli lisääntynyt yhtä monella

vastaajalla kuin oli vähentynyt, ja lähiopetuksen suunnittelu, valmistelu ja toteuttaminen olivat kokonaisuudessaan vähentyneet.

Työn koki muuttuneen viimeisen kolmen vuoden aikana, koronapandemia pois lukien, paljon tai hieman kuormittavammaksi peräti 85 prosenttia vastaajista. Reilu kymmenesosa ei kokenut muutosta tapahtuneen ja vain 3 prosenttia koki työn vähemmän kuormittavaksi.

Kuvio 6. Kuormitusta eniten lisääviä syitä.

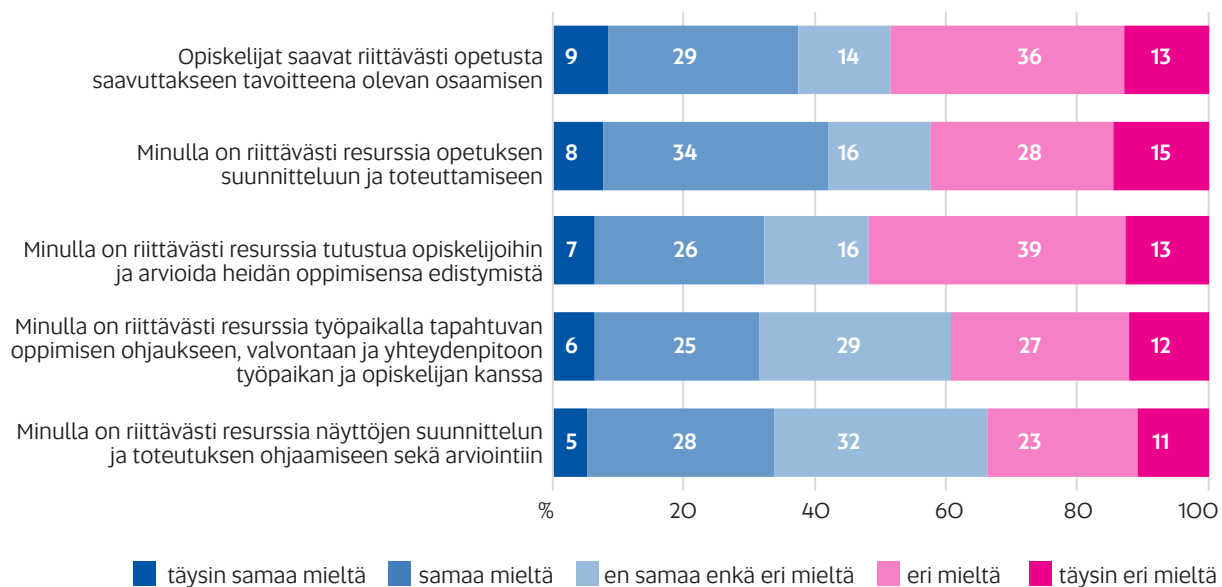
Useiten vastaajat mainitsivat kuormitusta lisääväksi tekijäksi opiskelijoiden heikommat valmiudet opiskeluun (68 %). Yli puolet mainitsi myös opiskelijoiden ohjaustarpeen lisääntymisen kuormittumista aiheuttavana tekijänä. Noin kolmasosa vastaajista mainitsi henkilökohtaistamisen toteuttamisen ja siihen liittyvän työn sekä opiskelijoiden opintojen etenemisen seurantaan liittyvän työn. Neljäsosa vastaajista valitsi johtamisesta aiheutuvat kuormitustekijät, oman vuosityöajan kirjaamiseen ja seurantaan liittyvän työn sekä opiskelijoiden päihde- ja mielenterveysongelmien lisääntymisen kuormitusta lisääviksi tekijöiksi.

Noin viidesosa vastaajista mainitsi opiskelijoiden häiriö-

käyttäytymisen yleistymisen, tutkintojen perusteiden uusimiseen liittyvän työn, omalla vastuulla olevien opiskelijoiden määrän lisääntymisen ja lisääntyneet kokoukset ja palaverit. Noin kymmenesosa mainitsi työyhteisöstä aiheutuvat kuormitustekijät, oppivelvollisuuden laajentamiseen liittyvät velvoitteet ja lisääntyneen hanketyön kuormituksen kasvua selittävinä tekijöinä. Kokemukseen kuormituksen kasvusta on myös yhteydessä vastaajan vastuulla olevien opiskelijoiden määrän lisääntyminen viimeisen kolmen vuoden aikana. Ne, joilla opiskelijamäärät ovat lisääntyneet, ovat keskimäärin kuormittuneempia kuin ne, joiden kohdalla opiskelijoiden määrässä ei ole tapahtunut muutosta.

- ▶ Oppivelvollisuuden laajentaminen tuonut kolmannekselle vastaajista resursoimattomia työtehtäviä, eniten ovat lisääntyneet opiskelijoiden läsnäolon seurantaan liittyvät resursoimattomat työtehtävät
- ▶ Kokonaisuudessaan työtehtävät ovat lisääntyneet merkittävästi, ainoastaan lähiopetuksen suunnittelu ja toteutus ovat vähentyneet
- ▶ Työn kuormittavuus on lisääntynyt hälyttävän paljon koronaepidemiasta huolimatta, eniten vastaajia kuormitti opiskelijoiden heikot opiskelunvalmiudet

3.2.7 Enemmistö vastaajista kokee opetuksen ja ohjauksen resurssit riittämättömiksi

Kuvio 7. Opetuksen ja muun työn resursointi.

Enemmistö vastaajista on poikkeuksetta useammin eri mieltä kuin samaa mieltä resurssien riittävydestä. Jopa puolet vastaajista (49 %) on sitä mieltä, että opiskelijat eivät saa riittävästi opetusta saavuttaakseen tavoitteena olevan osaamisen, joskin 38 prosenttia ajattelee resurssien riittävän. Yleisesti vastaukset opetuksen resursointiin kysymyksiin ovat melko jakautuneita, mikä voi kertoa oppilaitosten keskenään hyvin erilaisista tilanteista.

Suurin tyytymättömyys resursseihin koskee vastaajan mahdollisuutta tutustua opiskelijoihin ja arvioida heidän oppimisensa edistymistä, mihin yli puolet (52 %) vastasi kielteisesti. Opetuksen suunnitteluun 48 prosenttia ajatteli löytyvän liian vähän resursseja ja toisaalta 42 prosenttia koki ne riittäviksi. Työpaikalla tapahtuvan oppimisen ohjaukseen, valvontaan ja yhteydenpitoon työpaikan ja opiskelijan kanssa resurssit kokivat riittämättömiksi 39 prosenttia vastaajista. Resurssien riittävydestä näyttöjen suunnitteluun ja toteutuksen ohjaamiseen sekä arviointiin oli eri mieltä 34 prosenttia vastaajista. Tosin jos ottaa huomioon ainoastaan ammatilliset ja yto-opettajat, eri mieltä olevien osuus nousee 46 prosenttiin.

Suurin osa vastaajista (72 %) antaa itse tekemäänsä opetusmateriaalia työnantajan käyttöön esimerkiksi yhteiselle alustalle. Ylivoimainen enemmistö vastaajista (87 %) ilmoitti,

että tekijänoikeuksien luovuttamisesta ei ole vallitsevan käytännön mukaisesti nimenomaisesti sovittu työnantajan kanssa. Alle kymmenesosa (8 %) vastaajista on tehnyt erillisen sopimuksen asiasta. Lähestulkoon kaikki vastaajat (92 %) ilmoittivat, että tekijänoikeuksien luovuttamisesta ei ole sovittu erillistä korvausta. Avoimissa vastauksissa muutamat vastaajat toivat esille materiaalien tekemisen työsuunnitelmaan merkityllä ajalla, jolloin korvaus ikään kuin sisältyy työajasta maksettuaan palkkaan.

Suurin tyytymättömyys resursseihin koskee vastaajan mahdollisuutta tutustua opiskelijoihin ja arvioida heidän oppimisensa edistymistä, mihin yli puolet (52 %) vastasi kielteisesti.

- ▶ Opiskelijoiden oikeus riittävään ohjaukseen, opetukseen ja tavoitetason mukaisen osaamisen saavuttamiseen vaarantuu liian vähäisten resurssien takia
- ▶ Näkemykset resurssien riittävydestä jakautuneita – resurssien riittävyys koetaan eri oppilaitoksissa eri tavoin
- ▶ Suurin osa vastaajista luovuttaa itse tekemänsä opetusmateriaalin työnantajan käyttöön ilman erillisesti sovittua korvausta tai erillistä sopimusta

3.2.8 Työpaikalla tapahtuvan oppimisen ohjaamiseen ei riittävästi mahdollisuuksia ja tukea

SUURIN OSA VASTAAJISTA kehittäisi työpaikalla tapahtuvaa oppimista siten, että opettajille varmistettaisiin riittävät resurssit työpaikalla tapahtuvan oppimisen ohjaamiseen ja yhteydenpitoon (74 %). Puolet vastaajista huolehtisi siitä, että työpaikkaohjaajilla olisi velvoittava koulutus tai perehdytys tutkinnon perusteisiin. Noin kolmasosa vastaajista toivoi työpaikoille ammattiohjaajaa ja ammattiopettajaa oppijoiden tueksi, opiskelijan säännöllistä raportointia ohjaavalle

opettajalle työpaikalla oppimisen ajan, S2-opettajaa tarvittaessa työpaikoille oppijoiden tueksi, toimivaa järjestelmää työpaikalla oppimisen paikkojen kartoittamiseksi ja opettajan säännöllistä yhteydenpitoa työpaikan kanssa velvoitteeksi. Alle viidesosa mainitsi tarpeen perehdyttää opettajia työpaikalla oppimisen vastuista ja vakuutuksista sekä koulutus- ja oppisopimusasioihin. Osa vastaajista (15 %) myös toivoi, että kaikki näytöt suoritettaisiin työelämässä.

Kuvio 8. Miten kehittäisit työpaikalla tapahtuvaa oppimista?

Täydennyskoulutukseen osallistutaan, mutta opettajien työelämäjaksoja ei ole ollut

OMAN OPPILAITOKSEN täydennyskoulutukseen vastaajat olivat osallistuneet vuoden 2021 aikana tyypillisesti 1–2 päivän ajan (37 %), 3–4 päivää (23 %) tai eivät olleet osallistuneet lainkaan (23 %). 17 prosenttia vastaajista oli osallistunut täydennyskoulutukseen enemmän kuin viiden päivän ajan. Ulkopuoliseen täydennyskoulutukseen vuonna 2021 lähes puolet vastaajista (40 %) ei ollut osallistunut ja suurin osa osallistuneista oli ottanut osaa 1–2 päivän kestoiseen koulutukseen (28 %). 15 prosenttia oli osallistunut 3–4 päivää kestävään täydennyskoulutukseen, ja 17 prosentilla vastaajista koulutus oli ollut kestoltaan viisi päivää tai enemmän. Ulkopuoliseen täydennyskoulutukseen oli opetushenkilöstöryhmistä osallistunut muita hieman enemmän opinto-ohjaajat ja erityisopettajat (ammattilliset, yhteisten tutkinnon osien ja laaja-alaiset). Lähes kaikki vastaajat ilmoittivat, että he eivät ole olleet opettajan työelämäjaksolla viimeisen kolmen vuoden aikana (92 %).

Ulkopuoliseen täydennyskoulutukseen oli opetushenkilöstöryhmistä osallistunut muita hieman enemmän opinto-ohjaajat ja erityisopettajat (ammattilliset, yhteisten tutkinnon osien ja laaja-alaiset).

- ▶ Vastaajia huoletti se, että opetushenkilöstöllä ja työpaikan ohjaajilla ei ole tarpeeksi resursseja työpaikalla tapahtuvan oppimisen ohjaamiseen ja yhteydenpitoon
- ▶ Työpaikoilla opiskelijan mahdollisuus tuen saamiseen ja työpaikkaohjaajien tutkinnon perusteiden tuntemus koettiin liian vähäiseksi
- ▶ Noin kolmasosa vastaajista oli osallistunut 1–2 päivän täydennyskoulutukseen vuoden 2021 aikana, keskimäärin noin kolmasosa ei lainkaan – kuitenkin 86 prosenttia vastaajista piti tärkeänä, että mahdollista lisärahoitusta kohdennettaisiin opettajien lisäkoulutukseen (ks. osio 3.1)

3.2.9 Elokuussa 2022 voimaan tulevasta asetusmuutoksista tiedottaminen on takannut

LÄHES PUOLET vastaajista (48 %) ilmoitti, että heidän oppilaitoksessaan ei ole ollut esillä 1.8.2022 voimaan tuleva asetusmuutos, jossa säädetään opiskelijan tarvitseman opetuksen ja ohjauksen tarpeen arvioinnin määrä vähintään 12 tuntia osaamispistettä kohden perustutkinnoissa. Neljännes vastaajista antoi myöntävän vastauksen ja reilu neljäsosa (27 %) ei muistanut. Asetusmuutoksen vaikutuksista HOKSaukseen ja opetuksen suunnitteluun ei ole vastaajien (84 %) mukaan ohjeistettu juuri lainkaan.

Puolet vastaajista arveli, että ne toimenpiteet, joihin koulutuksen järjestäjä ryhtyy asetusmuutoksen johdosta eivät aiheuta muutosta opiskelijan oikeuteen opettajan antamaan opetukseen ja ohjaukseen. Kolmasosan (29 %) mielestä ne tulevat heikentämään opiskelijan oikeutta opetukseen ja ohjaukseen ja viidesosan (20 %) mielestä parantamaan. Opiskelijan oikeutta opetukseen ja ohjaukseen parantavista tekijöistä vastaajat toivat esille oppilaitoksessa pidettävien lähituntien suuremman resursoinnin opiskelijalle (48 %) ja sen, että opiskelijan HOKSissa arvioidaan tarkemmin

opetuksen ja ohjauksen määrän tarve (42 %). Myös oppilaitoksissa opettajan, eikä ohjaajan, antaman opetuksen ja ohjauksen arvioitiin vaikuttavan myönteisesti (32 %)

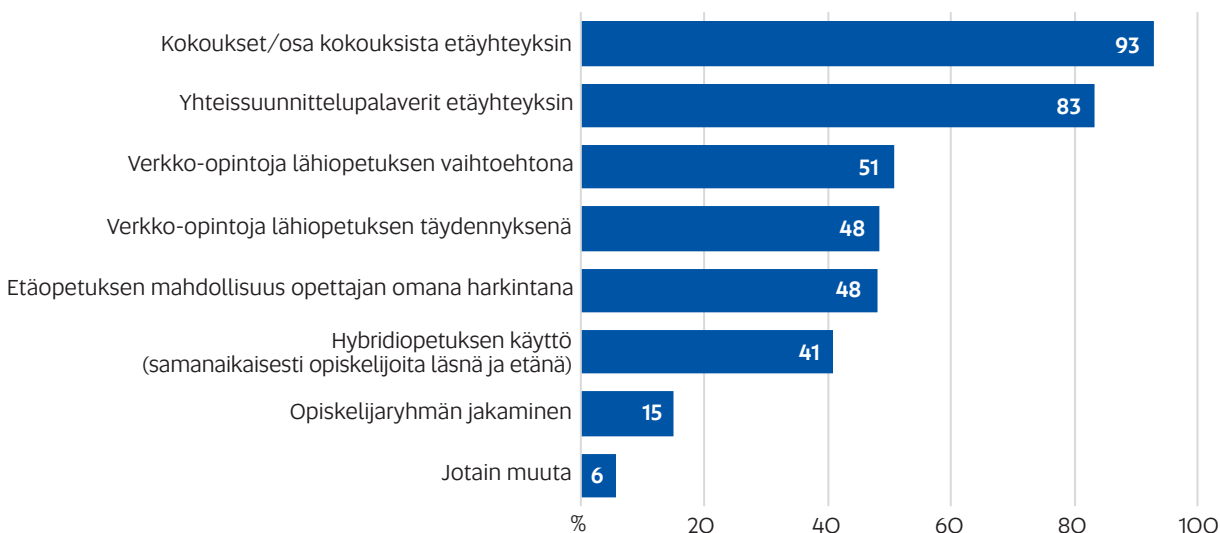
Opiskelijan oikeutta opetukseen ja ohjaukseen heikentävistä tekijöistä vastaajat toivat esille vastaavasti sen, että opiskelijalle resursoidaan vähemmän lähitunteja oppilaitoksessa kuin tähän mennessä (87 %). Oppimisen ja ammatitaidon hankinnan laadun koettiin kärsivän (72 %), ja heikentäväksi tekijäksi koettiin se, että opetusta ja ohjausta oppilaitoksessa voi antaa opettajan lisäksi myös muu henkilökunta (64 %). Vastaukset ovat kuitenkin melko heikosti suuntaa antavia, sillä vastaajia opiskelijan oikeutta ohjaukseen ja opetukseen heikentävistä ja parantavista tekijöistä liittyviin kysymyksiin oli vähän (n = 47). Vähäinen vastausmäärä voi kertoa myös vastaajien tiedon vähyydestä asiaan liittyen, jolloin omaa näkemystä ei ole vielä muodostunut. Vastaajien näkemykset siitä, onko heidän oppilaitoksessaan jo kerrottu 1.8.2022 voimaan tulevasta tutkintoon valmistavasta TUVA-koulutuksesta, olivat melko jakautuneita. Vastaajista 39 prosenttia ilmoitti saaneensa oppilaitoksessaan informaatiota asiasta ja lähestulkoon yhtä moni (37 %) antoi kielteisen kannan. Neljäsosa vastaajista (24 %) ei osannut sanoa.

- ▶ Opiskelijan 1.8.2022 voimaan tulevasta oikeudesta opetukseen ja ohjaukseen 12 tuntia opintopistettä kohden ei ole vielä tiedotettu oppilaitoksissa tarpeeksi
- ▶ Moni vastaaja arveli 1.8.2022 voimaan tulevan asetusmuutoksen heikentävän opiskelijan oikeutta opetukseen ja ohjaukseen etenkin lähituntien vähenemisen vuoksi
- ▶ 1.8.2022 voimaan tulevasta TUVA-koulutuksesta on myös tiedotettu oppilaitoksissa liian vähän

Korona-aika on tuonut uusia käytäntöjä oppilaitoksiin

Lähestulkoon kaikki vastaajat, 89 prosenttia, ilmoitti korona-ajasta jääneen joitakin uusia käytäntöjä heidän oppilaitoksiinsa. Yleisimmät uuden käytännöt olivat kokousten järjestäminen etäyhteyksin Teamsin tai muun vastaavan välityksellä, josta mainitsi 93 prosenttia vastaajista sekä yhteissuunnittelupalaverien järjestäminen etäyhteyksin (83 %). Suunnilleen puolet vastaajista mainitsi uusina käytäntöinä etäopetuksen mahdollisuuden opettajan omana harkintana, hybridiopetuksen käytön, verkko-opinnot lähiopetuksen täydennyksenä ja lähiopetuksen vaihtoehtona. Opiskelijaryhmän jakamisen mainitsi 15 prosenttia vastaajista.

Kuvio 9. Korona-ajan uudet käytännöt.

Yleisimmät uudet käytännöt olivat kokousten järjestäminen etäyhteyksin Teamsin tai muun vastaavan välityksellä, josta mainitsi 93 prosenttia vastaajista sekä yhteissuunnittelupalaverien järjestäminen etäyhteyksin (83 %).

4. Johtopäätökset ja toimenpide-ehdotukset

AMMATILLISEEN KOULUTUKSEEN tehdyt leikkaukset näkyvät kyselyn vastauksissa kautta linjan ja heijastuvat myös vastaajien asennoitumiseen oppivelvollisuuden uudistamiseen. Opetuksen ja ohjauksen sekä tuen resurssit koettiin riittämättömiksi jopa siihen pisteeseen asti, että opiskelijoiden mahdollisuus tavoitetason mukaiseen osaamiseen saavuttamiseen nähtiin vaarantuvan. Resurssien lisäksi oppilaitoksissa tarvitaan oppivelvollisuus uudistuksesta ja erilaisista asetusmuutoksista tiedottamista. Osaltaan resurssit liittyvät myös vastaajien näkemyksiin asetusmuutoksista. Esimerkiksi 1.8.2022 voimaan astuva opiskelijan oikeus saada opetusta ja ohjausta 12 tuntia opintopistettä kohden nähtiin jopa heikentävän opiskelijan oikeutta opetukseen ja ohjaukseen, mikäli lähitunteja karsitaan.

Kielteistä asennoitumista oppivelvollisuus uudistukseen selitti vähäisen uudistusta koskevan informaation saamisen lisäksi havaittu muutos opiskelijoiden käyttäytymisessä, toisin sanoen tuen tarpeen ja käytöshäiriöiden lisääntyminen

sekä motivoituneisuuden lasku, työn aiheuttama kuormitus, uudistuksen toteutus, aiempien uudistuksien toteutuminen, esimerkiksi jatkuvan haun toimivuus, oppilaitoksen toiminta, kuten opintohallintojärjestelmien suhteellisesti huonompi toimivuus, ja koettu osaaminen sekä kokemus resurssien riittävydestä. Koronaepidemian kielteiset vaikutukset opiskeluun ja hyvinvointiin, niin opiskelijoiden kuin henkilökunnan, kietoutuvat väistämättä yhteen vastaajien kokemuksissa.

Työmäärä on selkeästi kasvanut, ja oppivelvollisuus uudistus oli tuonut vastaajille paljon resursoimattomia työtehtäviä. Myös työn kuormitus oli lisääntynyt jopa koronaepidemiasta huolimatta. Vastaajien havaitsemat tuen tarpeen kasvaminen ja opiskelijoiden heikommät opiskeluvalmiudet korostavat oppivelvollisuus uudistuksen koko koulupolkua läpileikkaavaa tarvetta. Riittävän opetuksen, ohjauksen ja tuen saaminen tarpeellisten opiskelu-, työelämä- ja kansalaistaitojen valmiuksien saavuttamiseen on koko koulupolun mittainen tehtävä.

Riittävä vähimmäistuntimäärä opetukselle ja ohjaukselle / osaamispiste on varmistettava

- ▶ asetuksen mukainen 12 h/osaamispiste ei saa muodostua opettajan antaman opetuksen ja ohjauksen maksimimääräksi

Rahoitustasoa nostetaan ja rahoitusmallia selkeytetään

- ▶ Perusrahoituksen taso vähintään 80 % ja rahoitusmallia selkeytetään läpinäkyvämmäksi
- ▶ pt, at sekä eat rahoitusta vahvistetaan samanarvoisesti
- ▶ Rahoituksessa huomioidaan tutkinnon osaa pienemmät kokonaisuudet

Opettajien osaamisen ja työn arvostus kasvaa, huolehditaan opettajan hyvinvoinnista

- ▶ säädetään opettajamitoituksista, erityisesti opinto-ohjauksen ja erityisopetuksen osalta
- ▶ Ammatillisen opettajan työkuva selkiytetään ja erilaiset työtehtävät resursoidaan vuosityöaikaa suunnitellessa

Oppimisen tukea vahvistetaan

- ▶ Säädetään tukiopetuksesta ja osa-aikaisesta erityisopetuksesta
- ▶ Erityisopettajan roolia vahvistetaan
- ▶ Riittävästi paikkoja ammatillisiin erityisoppilaitoksiin

Ammatillisen koulutuksen rooli vahvistuu

- ▶ Ammatillisilla järjestämisluvalla omaavilla koulutuksen järjestäjillä on vahva rooli jatkuvassa oppimisessa (aikuiskoulutus), työelämän kehittämisessä ja osaajapulan ratkaisemisessa.

Kuviot ja taulukot

Kuviot

Kuvio 1	Jos koulutuksen järjestäjän rahoitusta lisättäisiin pysyvästi, mihin asioihin uskot koulutuksen järjestäjäsi kohdentavan lisärahan?	20
Kuvio 2	Jos koulutuksen järjestäjän rahoitusta lisättäisiin pysyvästi, mihin asioihin uskot koulutuksen järjestäjäsi kohdentavan lisärahan ja arvioi, pidätkö sitä tarpeellisena	20
Kuvio 3	Tulevien vuosien tärkeimmät kehittämistavoitteet.	28
Kuvio 4	Oppivelvollisuuden laajentamisen myötä tulleita työtehtäviä, joita ei ole resursoitu työajassa tai korvauksessa.	29
Kuvio 5	Työtehtävissä kolmen viime vuoden aikana tapahtuneet muutokset.	30
Kuvio 6	Kuormitusta eniten lisääviä syitä.	31
Kuvio 7	Opetuksen ja muun työn resursointi.	32
Kuvio 8	Miten kehittäisit työpaikalla tapahtuvaa oppimista?	33
Kuvio 9	Korona-ajan uudet käytännöt.	36

OAJ

SEURAA SOMESSA

Facebook/Twitter/Instagram

@oajry

OPETUSALAN AMMATTIJÄRJESTÖ OAJ